Масса а мехкий пролетареш, вiашагiкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 4 ОКТЯБРЬ, 1979 ШУ. ● № 119 (6094). ● Мах 2 кепиг.

КПСС ЦК, СССР Лаккехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совете

ХАЛКЪА БОАХАМЕ ПЕНСИОНЕРАША БЕЧА БАЛХА МАТЕРИАЛЬНИ СТИМУЛИРОВАНИ ЯРАХ

КПСС Центральни Комитетон СССР Министрий Советон тIаьйiача соцам тIа белгалду, тIехьарча шерашка предприятешкен организацешкен къахьегама хьалаш тоадара, хIаьта иштта пенсионерий балха материальни стимулировани ярах чаккхдаьхача гIуланташа гIо дир цар къахьегам халкъа боахаме шерагIа юкъебоалабе. ХIаьта а къахьегама ветерануша беча балха боккха социально - экономически лоархIам болзаше а дикача къахьегама традицеш тIа къона болхлой хьалкхебара дикагIча оагIорахьа ялитам цар ешше а хIинл а массанахьа хилиза даргдоаца хьалаш хьакхелладац общественни производстве пенсионераша шерра дакъа лецара.

Пенсионерий къахьегамах халкъа боахаме пайда эцилга дIахо шердар дукъа КПСС Центральни Комитетон СССР Министрий Советон союзни республикаи Министрий Советаш, СССР министерстваш, паччахьалкхен комитеташи ведомстваши денхарийла яьй, халкъа боахаме болх бера, къаьстта аьлча, йизза моаьача балха хана хьалашна, производственни даькъе къаьстта а, хIаьта иштта торговле предприятешка, бахача меха гIулакхаш деча кхыча предприятешкен организацешкен кхы а шерагIа пенсионераш юкъеоьара кхы тIа а де доьзараш де.

Пенсе баха ха хьатIакхаьчачул тIехьагIа болх бечарна пенсешта ахча тIатох. Пенсе баха ха хьатIаьттачул тIехьагIа болх беча хIара шерах бетта 10 сом ахча тIатох. ТIакхета деррига ахча 40 сомал дукхагIа хила йиш яц, хIаьта тIакхетар а долаш пенси 150 сомал дукхагIа хила йиш яц. ТIакхета ахча пенсионерашта дIалу болх ца беш сецачул тIехьагIа. Болх беча пенсионерашта харжа торо лу, пенси балха болча хана хьайнде, е пенси хьа а ца нйдеш болх а беш тIакхетачун чотах из дукхагIа хилийта бокъо ях кха.

Цу дешa хьакъехьа доагIаш дола Указ арадаьккхад СССР Лаккехьарча Совета Президиумо.

Пенсева надбавка яра бокъо еннай бахлой болаш (гIулакх ду зIамагIа персонал йолаш), мастераш болаш болх бечарна, цар моллагIча моттиге болх боия а, хIаьта иштта юрта боахама паччахьалкхен предприятей лаьтта леладечен хьайбай боахамерчен бригадирашта.

ЧоагIьаьй болх беча хана къаьвaларца хьожадаьча пенсех 50, 75, 100 процент пенси, бакъда, балха алапи а тIехьа 300 сомал дукхагIа доацаш хьайнде бокъо йолча болхлой перечень, хIаьта къаьст-къаьстача балхахошта — алапи моллагIа дале а, дизза пенси лу. Цунна юкъе бахаб уж льготаш хьалдагIа а нолаш хинна беррига балхахой, хIаьта иштта болх беча пенсионерий цера категореш: бухгалтере, тIахьожама - ревизионни балха тIа бола балхахой, цхьацца кхыйола категореш. Цул совгIа, гIулакхерча наха бокъо еннай, кхы а бокккагIа къттув болча хьалех пенси ийде бокъо еце, балха алапи а тIехьа 150 сомал тIех ца доалю пенси ийде.

Пенсе баьнкача болх беча Дай-мехка тIема инвалидашта хьожадаь пенси 100 процент дIатела оттадаьд цар мачачахьа болх бойя а, кагахьа свина пенсии балха алапи 300 сомал тIея ца доале. Болх дIахо бера материальни стимулаш алсамьлаьад воеини гIуламхаш тIа хиннача кхыча пенсионерашта а.

Оттадаь да йизза балха ха йоацача хьалашка болх беча пенсионерашта дизача болха дения (балха шIара) болх бечарна тела льготаши ааттолаши тела яьна. Материальни производстваи бахача наха гIуланхаш деча предприятейи организацейи нулгалхошта бокъо еннай профсоюзий комитетаща дага а буваш къабаларца пенсе бахача пенсионерашта, цар белам хуле, алапи а ца телаш шин беттага кхоачаш отпуск тела.

Уж гIуланхаш де дола лургда 1980 шера 1 январе.

ДОАКЪАР КИЙЧДЕЧАРА КЕРДАДАР

Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхозе болх бе йолаенкай баьца хьоари гранулаши кийчъю йиз бола доакъарий цех. Цех лаьрхIа хьаль я: ехтачи кирпичах даь сома песнаш, шиз бола гранулятораш, байдал оита а йоаьаю а машинаш. Дерригa баьхаш — буц а гранулаш кийчъяра яа компоненташ а машина чу тессалга, кийча продукци галешка чуйоханлга, кхыдерш — механизированни да. Хьайбашта хIанз юаа лаьрхIа кийчъю гранулаш галешна чу а ца йоккхаш, лаьрхIа цу гIулакха яьа бункер чу дIаоттаю. Уж дIалхьа езаш хилча, бункера кIал грузовик дIа а оттаь рубальникаца электромотор дIаболабе мара безац. Массехк минут яладекьа машин йизе йоал.

ХIанз колхозе беьцовгIай оттодаш хургьяц. Царех хьесрага хьайбашта чIоагIа яца гранулаш. Массанена а ховш да, гурахьа дIадийна алат чуяна кийчдеш кхаш мулашта декъача хана цигара хьадоала кIа е мукх миштa новкъа хулар боахамашта (докъадс а паччахьалкхена дIадала а пайдана хилац из тIаьна хилларах, пулухьа дукха болх бе безар цунна). ХIанз из проблема яц. XX партсъезда цIерагIча колхозе цу ношача платах дицерна е суданка яха буц дIа а техе, гранулаш хьаю, хIаьта уж хьашт мелад лоаттае йиш я. Иштта гранулаш хьае йиш я кхачанаш йолга хьажкIех, баьцадаарий откодех.

Гадуаргий кероншаш — дика доакъар, бакъда, поа чалпа кIал ийсдечча теяле дIадоал. Укхаза а накъайоел доакъарий цех. Царех лю церпех концентрировании доакъари дIа а техе, гранулаш хьаю цо. Цу тайпара доакъар колхозе отташ тоинаш Iалашдаь.

Тайжаа болх бу электромотораша, пешкашка ккесташ ба цIера яла, отсеня чу цахаддаш Iочулес баьде баьццара гранулаш. Цеха начальника Плиев Бийсолта Махьмада ховша низза уж хьа а ийца, раьза волаш йоах:

— Са бе мел йол ноаал хой хьона? БIарчча царахI Концентрированни витамини доакъар.

Гуш да, ше мо районе кхы йоаца из цех шийга кхачарах цо доккхал делга. Доккхал ду иштта дика доакъар кийчде шоай вIашагIехьдаларах а. ЧоалхагIе агрегаташ лелаеча колхозхоша Бессолов Бориса, Поделкини Николая, Баликов Федора, Кухно Виктора дика Iомаьнй керда машинаш, лертIа чаккIоах технологически процессаш.

М. Б. Плиев раьза воацаш а да гIуланхаш. Раьзаваь доакъарий цех хьалъинча гIишлойхошта. Дукха да цар ца деш дитар. Масала, тарал ца хилча болх миштa бергба укхаза? ХIаьта из хIанз а дIаоттадаь дацадац. Яьсса а безаме йоацаш а я бытовка чу — из я хьаяь яьннаяц. Массехк тонн комбинированни гранулаш сахьата хьае йиш йола низ бола цхьа агрегат дIа а оттаь, латт — де дезар дIь даьннадац.

Колхозхой хьежаш ба тIехьа а ца доахаш уж кхоачамбоацараш Сунженски МСУ («Межколхозстрой») гIишлоогIераша дIадехарга.

А. ЗИМАРИН.

ХЬАЖКIИЙ КХАЙ ТIА

РЕПОРТАЖ

Iуйрнина воархI сахьат даьнна ха я. «Назрановский» совхоза Аьлти - Юртарча отделене № 4 йолча бригаде да тхо. Укхаза ялата дIайийна хьажкIаш чуэцаш а «Херсонец-7» яха бархI комбайн. ХьажкIаш хьаха йолаьй механизатора Арчаков Iалихана кхай тIара. Цхьатарра ена хьаьттар йиь автомашин. Кхай тIа бар совхоза нулгалхой: директор Льяпов Мухьмад, парткома секретарь Мислауров Увайс, звеньевой Арчаков Iалихан.

Групповой хьесане ипатонски методагIа чуэц хьажкIаш. ВIаштIехьа а яьнна йода низ бола бархI агрегат. Юхе латтачун къамаьл низтхъа мара хьахаьзец. Кхай йисте латт тележкаш тIехьийнза тракторaш...

72 гектар чулостаьй тоинахьара кхай йист хьокхаш дIахьача агрегато. I. Арчакова звенос лелаю хьажкIаш 150 гектар я. 79 гектар совгIа хьенхай хьалхарча деношка. Комбайнераша Бичиев Ибраьхiама, Арчаков Iалихана, Озиев Сайпудина, Барахоев Ахьмеда хIара дийнахьа шиь гарга норма кхоачашъю.

— Иштта овсаре болх бойь шин-кхаь дийнахьа Арчакова хьажкIаш чуийца даргда тхо, — йоах совхоза директора. — Ерригача совхозе чуэца езаш я 2100 гектара тIара хьажкIаш. Чуэцаш латт Наьсар-Кертерча отделене а. Царех чуийца даьннад 400 совгIа гектар. Дика къахьег шоллагIа хьувкъам чуэцача дакъа лоацаш мелбараша. Тешаме кхесачашду шоай декхар «Госкомсельхозтехникера» новкъостала баьхкача шоферaша. Царех дукхагIбараша итт километр гаьна силоса аьта гIадамаш дIаувзаш дийнахьа 19—20 рейс ю. Иштта болх бу тха совхоза шоферaшеи хьажкIаш дIакхухьаш болча трактористашеи.

Аьта гIадамаш, хьажкIаш дIаувза автомашинаш, тележкаш дIахьеча журнала тIа латт «Сельхозтехникерча» шофера Торшхоев Товсолта, хьатта хьажкIаш дIакхухьаш волча тракториста Цолоев Аюпа цIераш. Бригадира Беков Махьмад-Гирe йоах:

— Уж тха эггара дикагIа бола болхлой ба. Цолоев Аюпа селхан хьатта дIайихьар 21 тонн хьажкIаш. Дийнахьа 20—21 рейс ю шофера Торшхоев Товсолта.

Цул дукха тIехьабесац цу боахамера Мальсагов Саюп, Дзейтов Тузан, Козиноеа Мухьмад, кхыбараш.

Совхоза трактористашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа Цолоев Аюп. Цунна тIехьакхуош къахьегаш ба трактористаш Аушев Ахьмад, Евкуров Батыр, Цолоев Бахьаудин, Озиев Сали, Пугоев Исраьил, кхыбараш.

Дукхалла хиннаб уж алат чудерзадеча дакъа лоацаш. Цудухьа цар дика кхетабу йоаган йоацаш латтача хана мах. — Хьалхера итогаш яь хург ма йий оаш? — их аз. — Яьй, — йоах звеньевой Арчакова.

— Мел доал цхьан гектара тIара аьта гIадамаш, хьажкIаш?

— ХIара гектара тIара хьалхарча деноша хьаьекхачох, фуалъькха 40 центнер хьажкIаш 170—180 центнер гIадамаш доал. Из планагIа лийрхIачул дукха а дукхагIа хул.

Дика вIаштIехьъеенкай алат чуэцача социалистически яхь. Хьалхара моттиг лькихачоа карара кара тела Цiе байрахк а цхьа тум ахча а лу. ШоллагIа хьувкъам чуэцача хяни дукха совгIаташ ийдаьд Цолоев Аюпа, Торшхоев Товсолта. Цар сийна центральни усадьбе а, бригаде а, кхай тIа а Цiе байрахк айю.

Лоацача хана хьажкIаш чуйца яхара тIехьа къовсам боаржабаьб кхаш леладераша.

А. САГОВ,
тха соб корр.

СУРТАШ ТIА: «Назрановский» совхоза Аьлти-Юртарча отделене звеньевойн Арчаков Iалихана (аьттеьарвар) Бичиев Ибраьхiами кхай тIа ба; Озиев Сейфуддин ше свеклаш хьалкхеечa звенона кулгалдеш ва. хIаьта хIанз хьажкIаш чуэцачо мерте Арчаков Iалихана новкъостал деш воал.

С. ПУГОЕВА сурташ.

Коартолаш чуэцаш ба

«Назрановский» совхоза кхаш леладераша укх шера 72 гектара тIа дIайийнай коартолаш Наьсар-Кертерча отделене. Къаьстта из культура лелаеш болхлой хиннабац укхаза хIанзалца, наггахьча шера дIайийна лоадам боаца майдаш ца лаьрхIача. ХIаьта а къахьийгараш раьза болаш хиннаб хьувкъам: хIара гектаро 140 центнерал совгIа коартолаш лу, планагIа 100 центнер йоаче.

Ала деза, коартолаш хьалкхеяь лаьтта хий дехкаш доацилга, вешта Наьсар-Кертерча отделене-м да а дац хий дехка лаьтташ.

Миштa карагIдаьннад наьсархошта иштта лакха хьувкъам баккха? Цкъа-дале хаиналхьен дикен кийчдаьча кхай тIа дIайийнай коартолаш, удобренешца лаьтта хьаьн а даь; шоллагIа-дале, бIаьсташ юкъе дено агротехнически бокъонашэ яхтача тайпара Iунал даьд царин чуэца ха тIакхиччалца.

ХIанз тIехьара гектараш чуэцаш ба отделене болхлой. Звеньевойша Зангиев Iаддал-Кермаси Оздоев Бийсолтаи кулгал а деш хьалохьаю кхай гIара коартолаш. Белгалбаьнна дика къахьегаш ба болхлой: дукхача шерашка отделене болх беш йола Холухоева Зулпа, Хасиева Фердовс, Леймоева Лида, кхыбараш.

СССР кердача Конституце ши шу дуачча денга хьувкъам чуйца баккха гIерташ къахьег коллектив укх деношка.

Д. ХАКИМОВ.

* * *

Пхи бIаь гектара тIа дIайийнай коартолаш укх шера «Путь к коммунизму» яхача Сунженски района колхозе. ХIанз тIехьара гектараш чуэцаш боахк цу кхашка болхлой. Тахаьалцца хьальхача коартолаша 155 центнер лу хIара гектаро, планагIа 140 центнер йоагIача.

Комбайнашца коартолаш чуэцаш ба машинисташ В. И. Авдееви, П. А. Вардини, И. П. Аксютенкои. Бригаде мехотрида кулгалдеш волча В. А. Козлова тIехдина лоархIам бу цар балха. «Нормаш 180—200 процент кхоачашъю хIара дийнахьа, хIаьта хьадер ала хIама доацаш цIенеи дикеи ду», — йоах кулгалхочо.

С. КАРАБЛИНОВ.

Коммунист Яхъяева

Дукха кхалнех ба Урус-Мартановски районе боахамий тайп-тайпарча доакъошка балхаш деш. ТIехьарча кхо-диъ шу хьатIаькхачалца районе наггахьа мара техникаца болх бей кхалнах бацар. Юрта боахаме цар даим къахьегаш дола доакъош дар фермаш, сезонни балхаш ца лаьрхIача. «Гехинский» совхоза механизаторий коллективе ера массехк шу хьалха юртарча школе бархI класс чаккхъяьккхачул тIехьагIа, трактористий курсашка дийша а яьнна къона йоI. Укхаза опыт йолча механизатораша Iомайир цунна практика, кхетайир лаьтта леладара технологех. ЙоI ше а яр техника езаш, ше хержача новкъара ца йоалаш болх беш, новкъостшкара хьакхаштта шийна эшача гIо дехаш.

Юххьанца балха тIа нийсъеппача халонех кхерайлавзар из. Къахьегаме хьинар долаш, дегIаца мекъал йоацаш болхло а хиша дIаэттар. Тахан Яхьяева АсмаI районерча беахамий толашагIа болча механизаторашта юкъе а йолаш хьайоагIа. Ка бола ялаташ хьокхача, кхыйола культураш чуерзаеча шийгара денал гойташ къахьег цо.

«Гехинский» совхоза кулгалхоша укх деношка кхашкара балхаш деш эггара лакхера хьокхамаш даьхача механизаторий цIераш йоахаш, Яхьяева АсмаIий цIи массарел хьалха яьннхар. Из нийса а дар, хIана аьлча цу боахаме 25 — 30 шера техникаца болх баь, деррига дайза, Iомабенна механизатораш бар цунца яхье баьнна хиннараш. Царна юкъе ший цIи яьккхийта, беча балхаца иштта белгалъяла атта дац.

АсмаIас комбайнаца ялаташ хьокха массехк шу да. Тахан ше лелаю техника дика Iомаяьй цо, дийнахьа 18 — 30 гектар генараш чуэц механизаторо ший комбайнаца.

Къонача механизатора толамаш белгал а доахаш, совхоза коммунисташа шоай мугIарашка дIайийцай Яхьяева. Дагадоагiа сона дIадахача шера а совхоза кхашка сихдешна балхаш дIахьоча хана арахецаш хиннача «Молне» тIа АсмаIий цIи каст-каста язъеш хинна. Иштта дар цул хьалхагIа а, иштта да укх шера а.

Ше коммунист хилларах тарра, лакха делабу АсмаIас балхацара ший бехктокхам. Къахьегача коллектива юкъе из башхало ший къаьстта маIан долаш я. Совхозе кхашка ялаташ, кхыйола культураш чуэцача хана вIашагIъеллай партийни группа. ТоламагIа йола производственник, ший гIулакха дика товзанч йола коммунист Яхьяева партийни организаце тIадилларца геттара хьинаре дакъа лоацаш я цу группе. Боккха тешам а бехктокхам а ба из. ХIаьта АсмаIас из дика кхета а ду.

С. МАДАГОВ.

ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIАЛ ЧIОАГIЕИ ДОХАРГДОАЦАШИ ДА

Газета тIа хьалха хоам баь ма хиллара, Грозне болх беш хилар «Къилбаседа Кавказа халкъий исторически кхелашкара Россе прогрессивни лоархIам» яха Iилмача конференци.

2-ча октябре конференце пленарни заседани хьайийллар СССР Iилмай Академе историе Институтa директора, академика А. Л. Нарочницкие.

Конференци хьаеллаш къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова.

Цул тIехьагIа заседане хиннараша ладийгIар доклад дашка. «Къилбаседа Кавказа халкъий исторически кхелашкара Россе прогрессивни лоархIам» — иштта яр академика А. Л. Нарочницкие льча доклада тема. «Хьалха латтача эрсий культурера Кавказ» яхаш яр Лакхерча школа Къилбаседа-Кавказски Iилма центра председателя, СССР АН члена- корреспондента Ю. А. Жданова яь доклад.

«Нохч-ГIалгIайчо Россех дIакхетара керттера этапаши закономерносташи» юкъаш яр КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. О. Бузуртанова яь доклад.

«Лоаман крам халкъаи культура дегIайоалаечара Дагестан Россех дIакхетара лоархIам» техкар КПСС Дагестански обкома секретара Ш. А. Исмаилова яьча доклада.

«Къилбаседа Кавказ адыгаш шоай лоIамагIа Россех дIакхетари» дуэцаш доклад йир исторически Iилмаш доктора Т. Х. Кумыкова.

«Къилбаседа Кавказа хьалашка атеистически интернациональни кхетам цхьана баларах» доклад йир КПСС Къилбаседа - ХIирий обкома секретара А. Г. Кучиева.

«РСФСР-ана юкъе долаш Карачаево - Черкессе халкъий социально-экономически культурни вахар тоадалар» — цу темах яр КПСС Карачаево - Черкесски обкома секретара С. Х. Семенова яь доклад.

«Къилбаседа Кавказа халкъий культура дегIайоечара эрсий литературан эрсий меттеи исторически лоархIам» бийцар филологически Iилмай доктора Ю. Д. Дешериева ше доклад еш.

Цу тIехь чаккхъяьлар 2-ча октябре хиане пленарни заседани.

3-ча октябре Iилма конференце дакъа лоацараша болх бир секцешка. Цига къамаьлаш дир укх темаех:

— ширача замалахьарен юкъерча бIаьшеренашкарен Къилбаседа Кавказа халкъаштен славянаштен юкъера вIашш хиина бувзамаш:

— Къилбаседа Кавказа халкъаш Россех дIакхетари цун прогрессивни лоархIами;

Советски Iаьдал дIаоттадеши социализм хьаьлеши Къилбаседа Кавказа халкъашта Россе болхлой классо даьча новкъостала исторически лоархIам;

— социализмерча советски халкъа цаI болча дезалера Къилбаседа Кавказа халкъий социально - политически культурни вахар;

Секцей болх чакхбаьнначул тIехьагIа хилар юххера пленарни заседани. Цига секцей балхах хьахиннараш дувцаш къамаьлаш дир цар председателаша.

Цу тIехь ший болх чакхбаьккхар Iилма конференце.

Конференце балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК организационно-партийни балха Отдела сектора заведующе Г. Д. Лапчинскеи КПСС ЦК Iилмай Отдела инструктора В. А. Георгиевеи.

Iилма конференцех йолча отчета кепатохаргья.

СУРТА ТIА: конференце заседани.

ПОЛИТИЧЕСКИ ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕШАРА СИСТЕМЕ КЕРДА ШУ ДlАДОЛАДЕННАД

ХЬАЛХАРА ЗАНЯТЕШ

Укх шера политически экономически дешар дlадоладир Грозненски района «Пригородный» совхозе вlашагlъеллачу шин школерча, цхьан семинарерча ладугlарашна. Марксизма-ленинизман лардаш lомаечу школе деша волавелар 1 октябре 18 саг, цlарна юкъе 11 коммунист а волаш. Цига пропагандисталла отталуй Гриценко Евгения Николаевна. Укхаза хьалхара занятин дlайнхьар собеседовани яра хьисане.

Иштта, шоай дешара шу дlадоладир 18 саг чувоагlашч Тасуев Мухьмада кулгалдеш йолча юхьанцарча политшколе а. Укхаза дешаш бараш керттерча даькъе юкъера школа чакхъяккханна бола совхозе мугlарера болхлой ба. Ладугlараша юацаш йола материал дикагlа кхетаверш йовшхачи хиларца шоай хьалхара заняти дlадахача шерий опытага хьежжа хаттарийн жопийя хьисапе чакхъяьккхар цар.

Дешара лакхерча форме дакъа лоацаш хургва боахамера 18 болхлой специалисти. Цуна кулгалдеш ва совхоза директор Г. Г. Абдуллаев. Цар бlарчача шера lомаергва «СССР Конституци теорен политикан проблемаш» яха курс. Укхаза къамьлаш дьчар рефераташ кийчъяьйр. Царех хоадам болаш, боахама гlулакхоша айхха ювзаш оттальраш производствени участкашка къадьсгараштa, хьалхашка ёпа могаю. Хьалхарча заняте къамьал дир боахама керттерча инженера нов Горткинова. «Марксизм-ленинизм — вай заман байракх» яха деш довшхаш хийнача цо хоадам болаш дийцар дунен революционни процесса пролетариата lилмо еш йолча влиянех, цун мо догlа е реакци е гlертарий уйлаш шоаште кlал ярд йоадаш болга хьахьехьар. Цул тlехьагlа ладугlараша даьча хаттарашта жоп делар цо.

Лахе вай йийцарел сьегlа боахаме вlашагlъехкай экономически дешара школаш а. Цига шоай идейни боарам лаккхбе волавеннав укх шера 80 саг. Цига дешаш ба совхоза болхлошца цхьаиа юкъерча звеной кулгалхойи специалисташи.

Организаторски болх кхетам бахара гlуллакхашца, доьшарца бувзаш вlаштlехьбаккхаро шийна хьалхашка латтача декхарех лоархlаю коллектив. Пладагlа йоагlаш хиннача 6000 тоннава метталл, пачхьалкхенга деккад 7310 тонн бьцадаараш. Хlаьта ер шу чакхдалалехьа цар деррига цоккa лаьрхlараш 10 эзар тонн бьццадаараш да. Из царна кагагlиоале шоай пятилетка кхоачашъяь бoргбе уж.

М. ДЗАУРОВ,
КПСС Грозненски райкома инструктор.

* * *

Дlадоладеннад 1979—1980 шерашкара партийни, комсомольски просвещене системера дешара шу. Хьалхе а дешe цунга кийчлуш яр «Малгобекнефть» НГДУ партийни организаци а. Цхьоалагlча октябре балха дlа чакхдаьлча къона специалист Колашникова Валентина Владимировна пропагандист йолча марксизма-ленинизма лардий школера ладугlараш хьагулбелар шоай хьалхарча заняте.

Ладугlараштa хьалхе тетрадаш дlадеша, ккы мел эшаращца дика кийчъьяр заняти хургйола моттиг. Валентина Владимировнас кlеззига юхаозаеша, бакъда, бlубенна ладугlарий керда дешара шу даькъала дувцаш, дlайолайр хьалхара заняти. Соахка дешара шу чакхдоалл лаш «Дегlаенача социализма Конституци» lомадара курс шоаш чакхъяьккхалга, хlаьта 1979—1980 дешара шера «Дуне кердадоаккхача хьехама» курс школе lомаергхилар белгалдаьккхар цо. Лоаца кердача дешара шера плана чулоацам бовзийтар ладугlарашта.

— Хьалхарча заняте тема «Ленинизм — вай хинара революционни байракх» яхаш я, — аьлар В. В. Калашниковас. — Цу лоархlамеча темаца дlадоладергда дешара шу ерригача Советски Союзе. Вай партеца, халкъа, иштта социализма кхычa мехкашта карагlдьнарий масалаш а гойташ ленинизма революционни эргалоний лоархlам дlахьокхарах латт цун чулоацам.

lойийшар цу тема берригa чулоацам бувцаш йола план. Пропагандиста атта кхетаерг йолаш яьшхар из, иштта шоашта хьалхашка оттадьча хаттарашта тlайоагlача заняте хургйолча беседе жопаш дала ховргдолаш деша мегаргдола литература могадир ладугlарашта.

Хьалхара заняти чакх ма яьлла в «Малгобекнефть» НГДУ партбюро секретара кабинете шоай юкъьанцарча заняте этот е вlашагlкхийтар пропагандисташ. Укхаза гучадьалар школашна е теоретически семинарашка а дукха кхоачамбоацараш хилар. Масала, кхоачамбоацарех цаl да цхьоаша а пропагандистага болх дlалабеш дола журнал ца хилар, заняте программа шерра чулоацам бола плани литература списокаш йоацаш ба цхьабараш, хlаьта цхьаккха планаш йоацаш ба экономически школашкара пропагандисташ. Партномо а партбюрос а йоакхо яьц цу гlулакха.

Кхоачамбоацарех лархlа дезаш да цхьаболча пропагандисташа занятешта оттальча ерригача ханах пайда це эцията а. Юхейсача хана lомаеш йолча материала чулоацам кlоаргагlа боккъра дlаяхкийта хегаргйоллаше а ханал хьалха чаккйоах занятеш.

Дешара хьалхарчи деношна дийна пропагандисташта мел эша хьалаш хилийта, масса тайпа новкъостал де дезаш я партийни комитеташ. Хlана аьлча, дешара шера керттердар кlоаргга а теоретически а К. Маркса, Ф. Энгельса, В. И. Ленина произведенеш, КПСС истори, парте съездий документаш, Л. И. Брежнева, парте кхычa кулгалхой произведенеш lомае вlаштlехьдаргдолча кхетама боарамга занятеш яхар да. Из декхар боккхача лоархlаме хиларца дувзадена деш долча новкъостала цийсса занятей балха а дешара чулоацама а лерттlа тlахьожам лоттабе беза, формализми тlагlолларa отношенеш цу бехктокхамеча гlулакхаца хургйоацаш.

Н. БОЙКО.

Болхлочун цlи тилла город

Цу тайпара цхьацха город дунен тlа йолаш яц: цу городах мутlарерча болхлочун цlи тиллай. «Мутlарера болхло» укхаза ала боккъо йолаш а боккъо йоацаш а да вай. Хlана аьлча, вуцар Стаханов Алексей хоалаш дац...

Цун цlераца бувзабенна бар цу ханналца цlаккха да хиннa советски наьха деррига халкъа болаш — къахьегама овсарле чlоагlа лакхъяра тlехьа, еррига вла наши нормаши тlехихоачашьяра тlехьа алхха цlена къахьетарах. Хьинаре болх барах аь ца lеш керттерча даькъе керда техника балха юкъе йоалара, балха керда приеманаш, къахьегам дикагlа вlаштlехьбаккхар юкъедоаладара чотагlа лоаттабаь къонсам.

Стахановски болма боккха лоархlам беш хиннаб кхыметтел социализма моастагlама а.

Стаханова цlи тиллах производства lалыьмате чlоагlа дегlайовлаелга кхоачабьча патриотически болаумах. Тlаниха темаш е сэйтещ ха дlаихарна из болаш хьахиннача городах цун цlи тиллай оьлча. 1978 шера 15 февралерча Украински ССР Лакхехьарча Совета Президиума указагlа Социалистически Къахьегама Турпала Стаханов Алексей цlи даьман яхаргйоаш Кадиевки яхача городах город Стаханов аьнна цlи тиллай.

Из керда цlи вай мехка карта тlа хьинaa цхьа шуи ах шуи мера деше а вай оле боккъо я Стахановах къахьара болхлойн революционни традицеш йолча городах саниа. Хоаш ма дий бlаь шу соагlа йолча хана цу моттигашка кlор боаккхаш бола, бlаь шу соаlа йолча хана тlехьенгара тlехьенга болаш цу городе бахача нитах духхагlоараш шоай вахар хетадьд атта боацача шахтера къахьегама.

Кадиевка Донбассерча революционни болма центр цаl хинний хьалхара эрсий революци йолча хана а Сийлахь-боккха Октябрь, кот боалача хана а. Укхаза болх бен хиннаб цlи хеза боли дукха большевикаш, цу даькъе К. Е. Ворошилови С. В. Косиор а волаш. Кадиевски шахтераш тlоа беш хиннаб Цlеча Эскара мутlарашка болаш гражданси тlема шерашка, хийра дуровай чар Донбасс Сийлахь-боккха Дай-мехка тlом хиннача шерашка.

Стаханов тахан — дегlа йоагlа промышленни город я, цига вахаш 150 эзар саг а волаш. Цун промышленность хlана — из укхазарча кlорa тlа хьахиннa a дегlадалиа а алхха предприятеш хиннa lаь. Эттара дукхагlа укхаза дешдар машинаш хьаелга я. Шахтерий город тахан дешерхой город хиннa дlаиттай: укхаза — шахташ, машиностроенена, гlишлошьеча, бытовой гlулакх деча предприятешта лархlа болхлой, кадраш кийчдеш йола ворхl йсинха ПТУ, йиъ техникум, Коммунарски горно-металлургически институтa филиал я.

СУРТАШ ТlА:

1. Город Стахановерча нах бахача кердача кварталех цаl;

2. парторг хиннa Социалистически Къахьегама Турпал Константин Григорьевич Петров. Константин Григорьевич — стахановски болам дlаболалуча хана эгара хьалхароварех организатор а пропагандист а хиннар ва. Рекорд йоаккхача буса смена болх мел беча хана Стахановца цхьана забое шахтерски лампаца кlор боаккха моттиг сийрдайоахаш латтарех ва. Цу хандарча газеташa тlехьагlа Стахановна шийна дагадоагlаш ма хиллара, цу гlулакхах символически хlама да аьннад: парткома секретаро сийрдабьхаб парте лоццача забоищ ко рекордага бода кийкъ.

Р. Аарнелен Б. Каваннинен суртaш.

3. Аьттехьаравр А. Г. Стаханови «Центральная — Ирмино» яхача шахта парторг К. Г. Петрови рекорд оттаса буе забое (30—31 август 1935 ш.) хьабаьккхача кlорага хьожаш боахк. Архивера сурт.

ТАСС фотохроника.

ПРАВОПОРЯДОК ЛОРАЯР—ДАККХА ДОАГlАЧА ЛАГlА ТlА

ВЛКСМ ОБКОМА ПЛЕНУМЕРА

1979 шера 29 сентябре союзий Цlен заседаней зале хилар ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обкома VII пленум. Цо дийцар ер дешаш: «Правопорядок лораяра болх тоабарахи бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чlоагlбарахи» болча КПСС ЦК соцамга хьежжа хагирхоштеи кхувшбоагlараштеи юкъе бокъонаш телхаяра гlулакха хьакъехьара профилактика иштта латт а тоаяра де дезараш а» яха доши хlаьта иштта «XVII-гlа областной комсомольски конференции чакхъяккхарахи» дола шоа лагlа доши.

Хьалхарча дешах лаьца доклад йир ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обком хьалхарча секретара Г. Х. Эльмурзаева. Шийна доклада тlа Г. Х. Эльмурзаева кортагlдаьккхар, советски къахьстамхоша доалача доккхийча къахьетама толамий моральни-политически кlийле уж коммунизма чlоагlа мутlахьа а социалистически Даьхе lалаьмате дукха езаш а хиларех латтаа хилар.

КПСС XXV съездо, ВЛКСМ XVIII съездо тlахьийхаб къона коммунисташ, комсомольцаш къахьстама дисциплина, общества беррига члений барт ца могта чlоагlбара. Цу гlулакха йолча керттерча средствах цаl я бокъонаш телха ца яр, закона сий деш хургболаш кхетам балар.

Дукхьал уж дика гlулакхаш чулоацаш ба дукха за йоацаш КПСС ЦК тlайийца «Правопорядок лораяра болх тоабарахи бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чlоагlбарахи» бола соцам.

Дlахо докладчика дийцар республика комсомольски организацешa бокъонаш телхаяра гlулакха профилактика яра беча балхах.

Комсомола областной комитето, ВЛКСМ райкомашa, юкъьанцарча комсомольски организацеша бокъонаш лораеча органашца цхьана, аьлар цо, хоадамболаш бола болх баьб кагирхоштеи кхувшбоагlараштеи юкъе бокъонаш телхаяра гlулакха профилактика яра, комсомольски организацешка правови пропаганда елга тоадара, комсомольцаштеи кагирхоштеи уж советски законий сий деш, хилла а цар дlадехараш кхоачашдеш хургболаш кхетам балара. Тlехьарча шин шера уж дешаш дукхазза дийцад ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обкома пленумс, ВЛКСМ обкома бюроси Нохч-Гlалгlай МВД коллегеи цхьана лаьча заседанешка ВЛКСМ обкома секретариате, оперативни совещанешка.

Профилактическеи мероприятеш практически чакхъяхаро кlезиг дукха дика влияни лий цхьацадолча зуламни динамикана. Иштта, 1979 шера бархl бетта итогех цхьадолча даьъе кlезиглаьа кхенабараша ду зуламаш, кlезигбеннаб групповой зуламашта юкъе даьца лоацаш бола кагирхой. Цу даькъе комсомольцаш а болаш, доккъеннай кагирхоштеи кхензабарашеи дела къаьстта кхераме зуламий процент.

Комсомола комитеташа баьча балхах хьахийна дикадараш белгал а даьла, нов, Эльмурзаева аьлар, цхьадола толамаш деьхадале а, цу балхацара кхоачамбоацараш цхьаккха дича а дицдалийта бищ яц вай.

Ляхденнад кагирхоштеи кхензабарашен ду зуламаш Ачхой-Мартана, Ведана, Советски, Магlалбика районашка.

Кхензабараша беча профилактически балха дешаш шерагlа чулаца дезаш йола «Забота» яха операци республике дукха йоагlача тайпара эффективно чакхйоаккхаш яц, хила безача боарам тlа бац районни оперативни комсомольски отрядий болх, моттигаш хул дежурство телхаеш, башха дукха бац дежурстве яробувла оперативникаш.

Шийна къамьал чакхдоалаш Г. Х. Эльмурзаева республика комсомольски комитеташта хьалхашка профилактически болх тоабара даькъера шерра декхараш оттадир.

Дувца оттадаьча дешах йола прениеш хьайийллар ВЛКСМ Грозненски горкома хьалхарча секретара А. Д. Колкова. Бокъонаш телхаерашца беча профилактически балхах, дийца ца lеш, цуншарча кхоачамбоацарех а дийцар цо. Бlарчча хьайийцача г. Грозне алсамдаьннад укх шера кхензабараша ду зуламаш, дукхагlа хиннаб общественна пайданеча балха юкъе дакъа лоацаш боаца кагирхой, эсала лай комсомола горкомерча райкомашa общежитешка бахача кагирхой бyти мукъа хан вlаштlехьъяккхара ду балхаш.

Дlахо А. Д. Колкова деррига чулоацаш дувц город Грозне общественни порядок лораелга тоадара ВЛКСМ горкома чакхдоахача гlулакхех.

Назрановски трикотажни фабрика слесара Аушева Малиас дийцар берштеи кхувшбоагlараштеи юкъе бокъонаш телхаяра гlулакха даькъера профилактика дехьарах йола ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обкома IV пленума решенеш кхоачашъяра Назрановски района комсомольски организаци беча балхах. Цу даькъе карагlдьннараш белгал а даьха, комсомола комитета балхацарча кхоачамбоацарех, правопорядок лораяра болх дlахо тоабара де дезарех дийцар цо.

Ше къамьал деш Нохч-Гlалгlай АССР чурча гlулакхий министра Л. А. Шуть хьадда дийцар общественни порядок лораярай республика кагирхошта юкъера зуламаш кlезигдараи комсомольски организацешен чурча гlулакхий органашеи цхьана деча балхех. Цу даькъе карагlдийннараш а дийца, цо белгалдаьккхар кагирхошта юкъера зуламаш алсамдувлара объективни хьалаш республике доацаш хилари, хlаьта зуламаш дерашта юкъе кагирхой хилара бахьан комсомольски организацеша, дезалаша, школаша, чурча гlулакхий органаша царна юкъе бу кхетамa болх эсала лелалга хилари.

Кхувшбоагlараша даьча зуламий хьакъехьара масалаш а доладаь, оратора белгалдаьккхар, республика цхьацайолча районашка а город Грозне а зуламаш алсамдувлаш хилар, республикана наькъашка аварeш совъювлаш латтар.

Ше къамьал дах воалаш Л. А. Шуть аьлар, тоабе беза комсомола комитеташеи чурча гlулакхий министерства органашеи кагирхошта юкъе цхьана бу болх, боккха лоархlам болаш хlама да, аьлар цо, къона коммунисташи дикагlбола комсомольцаши чурча гlулакхий органашка балха хьежабар а.

Пленуме къамьлаш даьча ВЛКСМ Шелски райкома хьалхарча секретара Г. Батаева, «Автоспецоборудование» завода цеха начальника В. Г. Серебрякова, Старопромысловски района новкъостий суда председателя В. Умалатова дийцар шоай коллективашна бокъонаш ца телхаяйтара деча гlулакхех, кхувшбоагlараштa кхетам балара деча балхех, из болх тоабара йола предложенеш а кхувлаш.

Республика прокурора заместителя С.-Х. А. Джумалиева ше къамьал деш республике цу хьакъехьа хоадамболлаш дола балхаш даь хилар белгал а даьккха, аьлар, республика общественни организацеша эсала лелабу балача наха юкъе правови пропаганда яра болх, кlезига терккаду кхетаде хало долча кхувш лоагlача берашa шоай мукъача хана фу доладу.

Иштта прениешка къамаьлаш дир Старопромысловски буруб тохара балхий управлене буруалеттачо В. С. Золотарева, ВЛКСМ Заводской райкома секретара Н. Прокурининас, Грозненски нефтяни института ВЛКСМ комитета секретара Г. Минаева, ВЛКСМ Малгобекски горкома хьалхарча секретара Г. Бокова.

Дийцача дешаех лаьца боагlаш бола соцам тlайийцар пленумо.

Цига иштта чlоагlдир XVII Нохч-Гlалгlай областной комсомольски конференци хургйола ди.

С. ХУСЕЙНОВ.

«Грознефтеоргсинтез» производствени объединенена чуйоагlача специализированни ремонтно-механически цеха коллективо технологически оборудованена ремонт еча кхоачашду балхаш чlоагlа чоалханен бехктоккамеи да. Укхаза хьинарс къа а хьегаш, хадданза социалистически якье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я йоккха опыт йола специалист Котельников Геннадий Петрович керте латтача слесарий-монтажникий бригада коллектив. Чакхдоаха ремонтни балхаш дикен тlехдикен мара а ца хулийташ, хlара сменагlа нормаш 120—130 процент кхоачашъю цо.

СУРТА ТlА: слесарий-монтажникий бригадир Г. Котельников.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Саг ший кхело да ва

ДЫН ХАРЦ lОТКЪАМ ЭШАШ БАЦ

КПСС XXV съезде а цул тlехьагlарча парте Центральни Комитето кхетама болх тоабарах лаьца тlайийдаьча соцамашка а, хlаьта вай бетта кепатехача «Идеологически, политико-кхетама болх дlахо тоабарах» болча соцам тlа а белгалдаьккхад идеологически организацеш, культура учреждененаш lилман атеизмана шерра пропаганда яра, къахьетамхой материалистически мировоззрена хьаяра хадданза терно эзилга.

Тlаккха цу дына лоархlам кхы а айзу дына lоткъама кlал латташ, цун зуламе традицеш хьаллуцаш бола нах тоъал дукха болча моттигашка. Хlаьта тха районе хlанз а болаш ба наха юкъе харц уйлаш йоаржаеши шоаех «шейхий» тlехьенаш лоархlаши бола дына керте латтараш.

Цар кхочам бац дына обрядаш чакхъяхарах, ма хулла дукхагlа лоха сакхетам бола нах шоашта тlехьа баха гlерташ чlоагlа къахьег, цу даькъе нагий бераш а. Шоай низ дlакховчаш ду дына керте латтараша наьха дезалий хlара деннарча вахаре хула тайп-тайпара гlулакхаш шоашта лоача тайпара къестадара, коммунизм хьалъечув моральни кодексаца тарлургдоаца вахар чlоагlдара.

Иштта, Серноводски стание шоай эзне гlулакхаш чакхдоахаш я Кунта-Хьажий мурдий шин тоаба. Чулоацаш 50 саг а волаш. Царна керте латт Сагитов Аюпи Батажов Берсен. Уж евина йола бусалба а кераста а дын тоабаш йолаш я района кхыча юрташкеи станицашкеи.

Орджоникидзевски, Нестеровски, Троицки станицашка баптистий вlашагlкхетарашка даим хулаш ба Резниковгlар мара сесаги. Цар чlоагlа къахьег баптистий мутlараш шердар дукъа. Тlаккха цу даькъе йоашара «дика» масал гойта лаьрхlача цар бархlагlчен наьхагlчен власташна деш отlа шоай шин йийг Надеждаи Валентинаи юкъедоай цу гlулакха. Баптистий вlашагlкхетарашка хулача цар, гитара а лекхаш, дынца дувзадена назмаш лакх доах.

Районе юкъ юкъе кийсдуш да керда бераш дезадаш хьахилар кинаташка дездели. Хlаьта кlезига моттигаш хилац вайнахьа саг лоагlаш-йодаш хилча из бусалба дына lаьдална чlоагlдеш.

Дына харц хьехамца а дlахьача заман ширдаьннача гlуланхашца а къовсам лоаттабеча доккха даькъ кхоач района культура учреждененашка а. Из шоаш деча хана цар пайда ийбу лекцех, беседех, дешарий конференцех, выставкех, атеистически репертуарах художественни самодеятельноста коллективай концертех, и. кх. дl. Серноводски, Галашкински, Троицки, Нестеровски яхараш сашна йолча клубаша, культура Цlеношка дына дукхьалара пропаганда яра белгала опыт lоалий.

Укхаза каст-каста хул тематически сайренаш, диспуташ, дагахьара журналаш, хаттарийн жопийн сайренаш, книжнай выставкаш. Цар темаш укх тайпара я: «Дыво фальшай хьисапе кхетаду вахар», «Лаьтта тlа вахар хьахилар», «Дынах дола бакъдар», «Мишта дола сага дуне», кхыяраш.

Чулоацам бола болх чакхбоаккхаш я районий культура Дворецера централизованни библиотека. Района библиотекай материалистически знанеш йоаржаяра мел торонаш а хара кхоачам ба цар фонд 287202 книжках латтилга белгалдаьккхача, цу даькъе lилман атеизмахи естественно-lилман темаехи дараш а долаш.

Вlаштlехьдаьккхад ханнахьа кинотеатре атеизма пропаганда еш, дына керте латтарий киловалаш хьагучайоахаш дола фильмаш гойтилга. Бакъда, из гlулакх цхьа а хьадагlа болча достагlа леладе карагlдаргдар цар, нагахьа саниа кинопрокатa республиканск конторе даим лхар саниа эшшача темаех дола фильмаш хулере.

Цунна цхьана белгал ца даьхача дарган района культпросветучреждененей балха юкъе нийслу цхьадола шенхаштта кхоачамбоацараш а. Оаха хlанз а lалаш даьдаш клубашка, библиотекашка еш йола дына духьалара пропаганда халданзеи хьалхашка латтача декхарех тlаерзаяьйелга, цу даькъе долаш долча кхоачамбоацара пайда ийбелга, цу шерра интеллигенции юкъеозилга.

Цхьайолча культура учреждененей балха тlа йоагlаш йола моттиг дlалацац атеистически пропаганда. Из тlагlертта сага вlаштlехьдаккхаш, хlаьта нийслуш я из гlулакх моттийта саниа вlаштlехьдоахаш йола моттигаш а. Цхьайолча клубашкара библиотекашкара «Атеистий уголокаш» каст-каста кердаяхац, уж безам тlагlоргболча тайпара вlаштlехьханнахьа, дына духьалара мероприятеш кlезига чакхйоах, хlаьта уж а дукхагlа долча даькъе ледара кийчъяь хул.

Уж кхоачамбоацараш дошаш да Алхастерча, Мужечарча, Арштерча библиотекашкеи клубашкеи. Цу юрташкарча партийни, комсомольски организацеша из дош керта болаш оттадарь а йоагlаш йола терно еш яьаре гlулакх эрга ца доалаш дусаргдавар.

Цхьаза укх тайпара хlама бlаргаго йиш я клубашка е культура Цlеношка. Ешаш хул атеистически темаех йола лекци, хlаьта зале хьагул а бенна цунга ладугlаш бэгlараш берригаш хlана бац аьннараш даьлах ца гешараш хул.

Клубашкеи библиотекашкеи lилма-атеистически темах долча литературех стендаш кийчъяьй. Бакъда, из деррига литература эрсий меттала а, хlаьта хьалтеха лозунгаши цитаташи нераста дынах лаьца а хул. Тlаккха цу тайпара моттигаш керттерча даькъе вейнах бахача юрташка а йолаш хилча ха хала дац из хlама вlаштlехьа лархlа йиш йоацилга.

Дынах тешаш бола даьйноаной гаргара нах чlоагlа гlерт саг эрвахар шарlата lаьдалагlа чlоагlде. Царна хетачох, цунна мара шоай ираз кхоргдац кердача дезале вlашагlкхийтта чарна. Хlаьта дукхагlдолча даькъе царна из кхерагlа а доал. Тlаккха цох кхигlортолга а еш, наха юкъе шоаш бокъонцу къамаш гlулакх лорадераш саниа дlачlоагlбала гlерт уж. Хlаьта цар къамаш а халкъа а да кхаш хьаллувца дlахача замах юхедиса доширдаьнна гlулакхаш шоай памалица тоеш баха лоаш болчерна вlалла эшаш дац, хlаьта ма дарра аьлча, халкъа шийа дола а цар вахар аттаче доаккхаш. Тайп-тайпарча къамех болча наха юкъера барт чlоагlбара гlо деш дола lаьдалаш, традицеш оагlув бехкаш шоаш болаш дац.

Дынца а дlалхача замах юхедисача тlехьадисача гlулакхашца а къовсам лоаттабелга аьттонца леладе йиш хургьац, нагахьа саниа вай кердача советски обрядашта цlейшта шерра пропаганда ца йой, уж тlагlертта вахаре юкъе ца кхувле.

Бакъда, халахете а белгалне даьккхача далаш района цхьадолча боахамий, юртий партийни, советски, общественни организацеш цу балха юстаръяьнна lеш йолга. Культура учреждененашта цу хьакъехьа доагlаш дола новкъостал кулгали уж деш йоацилга.

Керда советски обрядаш, цlейш вахаре шоай моттиг хьа а лаьца дlаотталургдац, нагахьа санна шоай чулоацамгеи формагеи диллача уж вай заман наьха безам тlагlоргболча тайпара хоза кийчдаь ца хуле. Из цlанаха а дагара ца доалийташ хила бола культура болхлой.

Т. ХАШАГУЛЬГОВА,
КПСС Сунженски райкома инструктор.

№ 19 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

Гергакхоачаш латт Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 62-гlа шу дуза ди. Цу лоархlамеча денна хетаяь КПСС Нохч-Гlалгlай обкома пропаганди агитаци отдела «Агитатора блокнота» арагlаярча 19-ча, номер тlа докладчикашта, политинформаторашта, агитаторашта новкъостала кепатехай «Сийлахь-боккхача Октябра байракха кlал» яха исторически lилмай доктора К. Ефанова статья.

КПСС обкома юртбоахама отдела заведующе С. Божова кийчъяьй «Юрта боахама болхлой — ерригсоюзни Ди» яха статья.

«Правопорядок лораяра болх тоабарен бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чlоагlбарен хьакъехьарча КПСС ЦК соцамга хьежжа общественни порядоки социалистически законности дlахо чlоагlъяра партийни, советски, административни органашта, общественни организацешта хьалхашка латтача декхарех дола дош дийцача областной партийни организаце актива гобранех бола хоам ба укхаза.

Беседаш ечарна лаьрхlа блокнота тlа кепатехай писателя М. Сулаева «Исторе наькъагlа» аьнна кийчъяь статья. Цу тlа дувц эрсий, нохчий, гlалгlай халкъашта юкъера доттагlал гаьнна хьалха дена хоттадена хиларах.

«Блокнота могаду» яхача рубрикана кlал я «Беседа наьха безам тlагlоргболча тайпара мишта вlаштlехьйоаккхаргья» яха материал.

Дунен халкъашта юкъерча хьалех лаьца материал а я блокнота тlа.

ПЯТИЛЕТКА КХОАЧАШЪЯЬЙ

Деса бокхха тоам хинна болх беш ба хӀака «Новосельский» совхоза къахьегамхой. Тамаш а яц: укх шера 15 сентябрь тӀакхочаш кхоачашйир цар боахаме йоаннача мел йола продукци пачхьалкхенга йоалла пятилетка планаш. Иштта, баьцадараш, пхе шера план 20760 йолаш, 20845 тонн дӀаделар пачхьалкхена, сомаш план 11200 тонн йолаш — 11659 тонн, ялат дӀадениад доагӀачул кхоза дукхагӀа.

Уж хьоккамаш даха йиш хилийтар пятилетка хӀара шера хьадечох шоай бекхтокхам а кхетабеш нахка хьаьнала къахьийга хиларо. ЦӀа шу дӀадахийтачар совхоза болхлой юртбоахама продукци яккхарех пачхьалкхенга йоххарех декхараш дика тӀехкхоачаш ца деш. Цудухьа, Ерригсоюзни социалистически лахе котъяьшарг а лаьрхӀа, цхьатарра кхоза КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК нара-ра кара тела ЦӀе байракх еннай тха коллективана. Цул совгӀа, СССР ВДНХ-а долча Ерригсоюзни сийлен Улга тӀа яьккхай.

Уж толамаш даха геттара доккха новкъостал дир Къахьегама ЦӀеча Байракха орден лелаеча Нохч - ГӀалгӀай республика Лакхехьарча Совета депутата М. Тепсуркаева. М. Чигарбиева кулгалдеча баьцадаарашн сомаш лелабеча бригадаша. ХӀаьта сомий бешамаш баьцадаараши леладу болхлой Ленина, Къахьегама ЦӀеча Байракха ордений кавалер М. Гипаева. Къахьегама ЦӀеча Байракха орден лелаю М. Муртазова, Т. Шидаева, П. Бозаева, Р. Канаева, механизатораш А. Сакараев, Ш. Сельмурзаев, Ю. Умаров, Ш. Идрисов, А. Сайдаев, шофераш А. Шишхотов, Н. Чигарбиев, У. Ильясов сана болчар шоай низ дӀакхоачар деш баьча балхо.

Тепсуркаев Мовлади корте латтача бригадах къаьстта дувца безам ба. Кулгалхоше баьцадаараши кхедарап сомий бешамаш лелаярап йоккха балха опыт Ӏоаль сag ва. Цул совгӀа, нахаца дог цӀена, оза безам ца беш, массанена а цхьатарра, эшачоа динача хьехамца а гӀулакхепа а новкъостал де кийча волаш хиларах дукха а веза гий а ду цун еррига совхозе. Цудухьа цо вьшинчунга ладувгӀ наха, тӀадилла гӀулакх ма хулла дикагӀа кхоачашде гӀерт.

ХӀара шера керда 4—5 сar юагӀа цун бригаде болх бе — керттерча даькъе школа йистелькхда мехкарий. Баьцадаараш кхедарах, сомий бешамаш леларах цхьанкха хӀама ховш хилац уж цу хана. Балха говзал Ӏомае царна хаддаиза новкъостал ду бригадира. Цу хьакъехьа Мовладена дикка гӀо ду бригаде дукхача хана дешз болх беш болча наха, къаьстта а Ленина, Къахьегама ЦӀеча Байракха ордепаш лелаеча Гапаева Меднис. ДукхагӀйолча хана цунна юкъ хул бригаде хьалхара баьхна кхалнах.

Йоакхо ю Тепсуркаева наьха балхацара моральни материальни безам сойбанкхара, цӀагӀа эшачунца уж Ӏалашбара. Из гуш болча наха хьинаре къа а хьег. Цул совгӀа, бригада еррига-ча коллектива сий лакха лоаттаде гӀерташ оамал йолаш ва коллективацара хӀара сar. Цунга хьеха дa гӀулакхаш а: къахьегама дисциплина толхаль моттиг хилац, пачхьалкхенна сомий баьцадаараши дӀалалара пятилетка план соалимхьа а кхоачашъяьй.

Кулгалхочунга хьажна ишттa дика хьоккамаш гойташ хьайоагӀа укх пятилетка М. Чигарбиева бригада а.

Кхы а цхьа хӀама да тхо, совхоза кулгалхой, раьза долаш: хӀара шера дика тӀакхеташ ба чуэцаш бола хьувкъам. Масала, пятилеткa хьалхарча шера план 81,5 йолаш, хӀара гектара тӀара 121 центнер сом чуэцна хиннача, укх шера 130 тонн лаьккхар. ХӀаьта поми-дораш хьалхарча шера яьхачаред 50 центнер дукхагӀа чуера хӀара гектара тӀара.

Укх денош совестски халкъо дездергда СССР керда Конституци тӀанийна шу доаллаш. Тха коллектив динача гӀулакхаша йоагӀа цу цӀейга. Ма хулла дикагӀа, цӀенагӀа болх белга да оаха цунна дахьа совгӀат.

Хьувкъам ма хулла дукхагӀа кхебе, цунга дӀадолар лоцде гӀерташ оасаре къахьийгача тха коллективо пятилетка кхаь шерак йиэ беттан ши миллион сом совгӀа цӀена пайда бир.

КарагӀдаьначох кхоачам баь Ӏе дага бац тха боахама къахьегамхой. В. И. Ленин ваь 110 шу дузача денна дика хьоккамаш гойташ накъавбахар духьа вай мехка яьрмача яхьа юкъе а бола, дру чакхдалалехьа пачхьалкхена кхы а 1500 тонн баьцадаараши 700 тонн сомий дӀабоаде дош денад цар. ЛаьрхӀар чакхдоакххарга.

Ш. МУКАЕВ,
Ачхой - Мартановска района «Новосельский» совхоза директор.

СУРТАШ ТӀА: 1. «Новосельский» совхоза дикагӀа йола сомий бешамаш лелаер — М. Гапаева; 2. Шийбригадерчи хьовача болхлошта (вьрдехьара аьттехьа) 3. Хасиевайна, А. Бердукаевайна сомий бешамаш лелапрех дувцаш ва бригадир М. Тепсуркаев.

М. МАЛУЕВА суртищ.

Доазол дехьара

Социализма мехкашка

РЕАЛИСТАШ ХУРГДА ВАЙ: ДУЛУРГДОАЦАР ДЕРГДА ВАЙ!

ХьалхагӀа хеташ дар, цу студенчески бригадагӀара дукха пайда баргбац аьнна. ДӀаувла йича, фу дулургда дӀатӀахьсначa зьлаача, бӀаргасьнаш доалача нагийча нахагей бела Ӏерка тӀехьашка дочкъалургболча диткъа дегӀамаш долча мехкарешкия. Медикаш, юристаш, музыканташ хила безарай де делаш хиннар дар машинкь Ӏобулларгбола кӀийле кийчъеле.

Къахьегама акцена юкъе пхелагӀа дакъа лоаца, баьшна корта а болаш, кино турпала тара хинна бригадир вола Сребреницера механизатор Драголюб а вацар бригадах воккхий веш. Доастама бараш, интеллигенташ, цхьабакъда, дар бега ма гӀолва — тӀакха-м кӀур дӀабохийтаргба...

Балла арабаьнача хьалхарча денош-толам балзар. Мелла гӀийртача а, порма кхоачашъе магакзар. Из дувелча, бригадиро аьлар:

— Норма-м дика я. Амма алхха нормаш яха баьхкад вай укказа?

— Бакълуо, — массанена а хьалхара жои делар «сотмаринех» эгара зеьлагӀа волча, чӀоагӀа а ялама йолча ший кулгех йоаккхача шоишашта мотт а хьекхаш. — Реалисташ хургда вай: дулургдоацар дергда вай. Оаха дош лу 170 процент ала, бакъдеций из новкъостий?

— Фонтаи эшаш яц. Зорай. ГӀулакх цӀенхаштта эттад!

— Нагахьа санна оаха 170 лой — хьай кӀуж машинкаца дӀатоссаргбац Ӏа?

— Со раьза ва 150 лой а тасса, — балха уйла а па еш аьлар бригадиро.

КӀаьнкаши бийгаша хьовар долаш, гӀатӀерта хӀама деш, маькаро хиннабар. Хьалха гӀоттар, маах хьакхеталехьа, балха дӀаболхаш валеш а доахаш, сакъердалуш хулар. ЧуболагӀар боал къовлабелча. Сарахьа, Ӏоттар а ец, шоаш дийнахьа баь болх бувцар. ХӀаьта хьалха бувла а бицлацар. Кастта 140 процент телла йоллелар бригада, тӀаккха 155, 170, тӀехьара а 172 процент кхоачашъяьлар бригада. Торжественни хьалашка кӀунах вала вийлар Драголюба.

Лакха хьоккамаш долаш дӀабахар кагирхой шоай сменц чакхъяллалца. ГӀишло хьалъеш хьалдара моттиг а лаьцар. Цул тӀехьагӀа тӀанйцар пар вийчальча моттиге машинальеш политио Ӏойила елаш хинна керда бригада. ХӀаьта цӀаболхаш вӀаши доц делар цар хьатӀадоагӀача шера шоай состав ца хувцаш гӀишло хьалъеча юхавӀашагӀкхета...

Цу бригада истори югославски кагирхой къахьегама акцей летописа дукххача сий долча рагӀонех цаӀ а хинна дӀаэттад.

Из патриотически болам дӀаболабелар Югославе тӀом чакхбаьннача тӀехьагӀарча хьалхарча шерашка. Из яр тӀемо бохабаь боахам юхаметтаоттабеш лаьтта ха. Новкхийча хьалхарча акцеех цаӀ яр хӀана а тӀехьа лелаш йолча къахьегама бригадай болама организационни форма хьахинна Шамац - Сараево яха машинанкь буллаш хинна моттиг.

Къахьегама акцеш, Югославе дарех баллача беса, лархӀа боккъо а йолаш кагирхой, студенчески лоархӀаш я къона актуалнасташ иллионаш ба. Амма къахьегаш йола моттигаш дӀахецаш бац ветеранаш я Берригача мехка йоввзаш я, масала, Смедеревски Паланкерча цӀен цаьна Радмила Илич цӀи. 34 шу да цо ца хувцаш бригадиста форма юхаю, цун мар, Милутин, ветеранийн кьыча бригадана верте латт. Даьн цаьнен лергагӀа водача анӀий. Антона, еселта тӀа а хӀанзлехьа итташ къахьегама акцеш я. Укх шера болх бу цо бӀаьсти дукха эсмаш а деш мохк аьгача районе, форда черногорски йистошка.

Ударни кагирхой гӀишлош дукха я мехка хьалъеш латташ. Уж хьалга вӀашатӀехьдоах эгара халагӀча моттигашка, лоархӀаме халкъбоахама объекташ хьалъяра Ӏадьмате дукха ниэх тӀабахийта безача. Амма, тӀехьарча шерашка гӀишлоошъю отрядаш хьае йолаьй берригача мехкеи къаьсттача республикаи масштабе яь ца Ӏеш, городашкен поселкашкен. Боламо чулоац еррига Югослави.

Бригадисташа гӀишлош хьалъяра дӀаденнача миллионаш долча балха денош дина беркат даьннад. Хьалъяй предприятеш, зехнад машинальюъаши магистралаши, карадерзадаьд керда лаьтташ, урагӀа ахийтад нахa чубаха вӀеnош, медицински центраш, берий учрежденеш. Нагахьа санна хьалхарча шерашка цу тайпара йола гӀаьвлоят хьалъеча дукхагӀа дола балхаш кулгашца даьдаlе, хӀана гӀо деш тайп-тайпара йола техника я. Нах цецбуlаш кӀалвий дац, бригадаша нормаш массехказа тӀехкхоачашъяр а. Экономисташа даьча лоархӀамаца хьахьонх, бригадиша даь деррига балхаш дила а деш хиннача тайпара кхоачашдеш хилча, царга дӀахха ха пхеаза дукхагӀа сиина хургхилар.

Практически хӀара бригада ший шеф лоархӀаш предприяти, производственни е юртбоахама объединени я. МоллагӀа дола югославски газет хьадоаржадича, хӀаране тӀа къахьегама бригадех, цу болама турпалех дувцаш йола материалаш цаӀ яйна Ӏергаьц шоана. Бригадисташта юкъе укх тайпара хаттар даьд кагирхой газето: «Бригадерча шун балхапара керттердар фуд?» Цу хаттара юкъеззарех 90 процент бараша жоп деннад: «ДоттагӀал. Кагирхой вӀаши дегӀала ахар. Новкъостий уйлаш хьахилар. Сакъердаме, дега тоам бу къахьегам».

К. ЛЕОНИДОВ,
АПН корр.

Белград.

«ПаргӀатача дунен» сибат

Чубахача моттигий кризиса бага бахаб

«Са мар балха вар, со тиха тӀа яхаяр. Со чуеча, тха квартира наӀараш печать я тоӀаль къайлаяр», — дувц Рюсьена Гуло. ЗӀамига кхо бер а долаш бола цун дезал арабаьхаб хаинаьа квартирах боагӀа мах дӀабеннабац аьнна.

Лексьенех цун берийн «аьттуа баьлар». Уж улица тӀа бисензар. Ӏаьрмача полицейски фургоно Парижке Стендала цӀерагӀча улица тӀарча «Кхалиаьхо общежитие» оалаш йолча дӀабигар уж. Хана укказа соц квартирах, газах, электричествах боагӀа мах ханнахьа дӀа ца белла-раш.

Гуло — тӀехь тхов боацаш бисача дукха эзарий болча французски дезалех цаӀ. Нах квартирашкара арабакхо даькъера мехка реформа 1976 шерега я. Пхийтта эзар гарега боле французски дезалаш чубаха моттиг йоацаш бисар цу шера.

Кхы а всӀа да ФРГ латта сурташ. 280 эзар совгӀа бола малхбузенгермански гражданаш чубаха моттиг йоацарий приюташка хало Ӏовшаш ба. Цхьа миллионах миллиони сar ва цхьаккха а захаре эшш доле хьал доацача геттара тишачен эсалчен пӀеношка бахаш. Дог гӀоздоаккхаш яц цар хьатӀайоагӀача хана йола перспективаш а. Фусамех бовлира ккерам тӀалатташ кхы а 4,6 миллион дезалаш ба Малхбузен Германе.

Кхы дикагӀа дац гӀулакхаш ВӀашагӀкхийттача ШтаташкӀа а. Чубаха моттиг йоацарех духхьал беларн хьисиле лархӀа дезаш хӀама дар мехка правительства чӀоагӀа лоархӀаш а хоацаш а я «буача кхачани чуӀеча фусамеш» даьъкъера моллагӀча сагa боккъо аьнна США пачхьалкхен секретара заместитела Уоррен Кристофера из заявлеки. Из къамьал дина хара ду американски прессо. «США бахача нахах дьълацӀа дакъа совгӀа бараш, — йоах «Форчун», — тоае йиш йоацача фусамашка бахаш ба, уж я чухийрца, бӀеха, цӀцхолгех йиэза. «Ӏоахье йиш йоацаш, сердала хиниродн во йолаш». Наха чубаха цӀенош хьалдарен городий дегӀавларен министерства бехктокхамеча чиновника Патриция Харриса кхы а чӀоагӀагӀа йоах: «Американски йоккхийча городий къеча районашка 50—60 миллион сагах латте 13 миллион бола дезалаш «Ӏалаьмате ночь хьалашка бахаш ба».

ЦхьабаьгӀа, «чубаха геттаре во хьалаш дола моттигаш» хила боккъо йолагаш а вӀалла кӀезига бац мехка. Столични муниципалитета статистиках, алхха Вашингтоне шер-шере улицаш тӀа арахкоас 200 совгӀа дезал, Нью-Йорке из цифра массехказа лакхагӀа я. Сатессача гӀоне бийса яхкаяца йолча хана 84 суда исполнитель, кхоккха сие цхьана хургволаш бекъа а лийн, декхараш хьаьрчарий квартирашка чулелах, хӀаьта, шоашка деча дехашка леге ца хьокташ, американски ӀаьдалагӀара чубаха моттиг хилара йола бокъо чӀоагӀъю.

ХетаргахӀа, уж яраа дайнараш а Нью-Йорке духхьал нарна шоашта а хоаш, «весьмаш доле дедешъ оалаш бола, иттаи эзараш бола тхов хӀийле йоаца кхалнах а боацаш, 66 наха чубаха лаьрхӀа цӀан 36 ваннашта лаьрхӀа помещении йолча дворецe чубаха миллионер Граф с 200 цӀа долча особняка чу ваха Пьер Дюпон хургба Уоррен Кристофера дага хинараш. Кхетадеш да, гӀорием дизза охчаш дарий я а яц правительствана еш чубахача моттигий даькъера бокъонаш лархӀара хьахьехьара притензеш.

Вовзаш болча экспертаашта хетачох, наха чубаха моттигаш Ӏалашъяра даькъера проблема вӀалла къоасталургйолаш а яц Малхбузе. ЧӀоагӀагӀа дегӀадаькхача капиталистически мехкий наха чубаха моттиган Ӏалашъяре политикана лостам теларап доккхача хьалий дай из бов. США, масала, 100 процентаьа гӀоргтаап дола нах чубаха цӀенош къахьт - къаьсттача вольха долахьа да. Англе 20 миллион долча цӀеноеки квартирехн кхоалагӀа дакъа мара мичад правительствац муниципальни органий доллахьа. Цудухьа цӀенойн дай ба хьанна, малагӀа, мел мах баьккха лурьа чувахa моттиг яха дош къоастадераш. Къестаду уж, ховш долча тайпара, шоашта пайдана хургдолаш. Цунна тешал ду арендах доаккхарш квартирий маьхашн хаддаиза лакхлуш хилеро. Духхьал яь бахьаи долаш да, масала, тӀехь тхов боацаш бола англичанаш тӀеххьарча итт шера, кӀезигагӀа дале а, кхоза дукхагӀа хиина хилар.

Шийн доалахьа цӀенош хилар чӀоагӀа пайдана бизнес лоархӀаш да. Хоаш да, цӀенна эшача гӀулакхашка цӀеной дас дӀадохийтар, цунна квартирех хьетлача маьха кхоалагӀа дакъа мара ца хилар. Вож ши дакъа цун киса чу дус. ХӀанз ФРГ квартирах дӀадолар юкъера лаьрхӀача бетта доагӀача алапе 40 процент да, Франце — азанел совгӀа дола алапи, хӀаьта Итале, — алапе 80 процент. 2—3 цӀа дола квартира лоацаш хиача Нью-Йорке беттбетта дезаш дӀатела беза арендин мах 900—1000 доллар хул. ХӀаьта мах цул тӀех бала йиш йоацаш я даи гӀулакх.

Шийн доалахьа чувaха моттиг хилар моллагӀча къахьегамхочун кисага тоалургдолаш хӀама дац.

Цунца цхьана цу Англе а Малхбоален кхача мехкашка а арендин мах лакха хиларгӀа кхеса латташ миллионаш йола наха чубаха моттигаш я.

А. ДЕДУЛ,
АПН экономически обозреватель.

Дунен халкъашта юкъера бера шу

БЕРАЛ ДОАЦА БЕРАШ

Автострада тӀа гӀолла Неаполе чуваьлча, массанел а хьалха духьалбоагӀа контрабандни сигареташ йохкаш бола 10—12 шу даьнна кӀаьнкаш. ДӀачувода хьо баре кофе мала е гӀордаьннача неаполитански пицце чам миштаб хьажа, цига а кӀезиге дац гӀулакх деш бераш. Машина юхатӀаеча хьона гу чуйнаи цун кӀизгашта хӀама хьокхаш воаллаш е шийна дагадоларагӀа машина ха деш латта малан ца хоаш вола кӀаьнк. Цу берий кхелаш цхьаьне яр шоллагӀчунчов тара я, ши хи тӀадам санна. Къона цӀи дукхахача берех цаӀ (цхьан дезала 7—10 бер долаш моттигаш кӀезига яц Неаполе), из цӀа кхоабарех цаӀ ва хӀанзе а. ДӀакхайсай ловзорташ, дитад берий ловзараш, тахан - кхоана яхар мо къаста везаш ва школах. Йаца вьлча, дешара ха йийза ца Ӏеш средствай а эза. Из-м бакъдеш да статистико а. Къонача неополитанцех алхха 37 процент бераша мара яккхац йиза юкъера йоаца школа — яккханза ергйоаца минимум.

Берех дола къамаьлаш лой а ца дой а Неаполера хьадоладе дезаш хул Итале. Бальяи доацаш дац Дунен хьалкъашта юкъерча бера шерана дувзаденна берий проблемана хетальча дукхагӀа йолча телевизионни радиорепортажаш тӀа, газетийи журналийи статьяш тӀа йийцар духхьал из город хилар. Духха ха йоацаш «Унита» яхача газето издательча тайпара, города цхьайолча къегӀа йолча я вахара эша хьалаш эсалагӀа долча а кварталашка 1000 берах 125 ла (берригa мохк хьаийцача 1000 берах 18 ла, ма а Европе эгара лакхагӀча хьоккамех цаӀ бале я).

Новкъадале я. Неапольцхьа лархӀа йиш йолаш яц шу даьъе. Берий укхцӀеноии царна кхетам баларен проблема кра латт практически Итале ерригача районашка.

ДаррегӀча балха низа хьисапе берех пайда ацаш хилар гӀулакх хьовдича, советски прессо дийцад укх тӀеххьарча шерашка тувайиннача эгара укзарегӀча фахтех, къело шоаш дергдар фуд ца ховча кхоачадаьча даси неваси 11 шу даьача батранал вахийта вехкача Минеле Колонна трагедех. Ше чулаьттарий къоналн балха халон ца лоац велшийна техад цо. Альтамура юкъерча майда тӀа юртбоахама балхаш дайта доххача берий аукционах, цхьанна а сато кхеразлен техника правилеш ца йовзийтар балхаш долаш мастерске болх бе волавеннача хьалхарча дийнахье а кулг даьнхача Миналерта 12 шу даьнна кӀаьнка гӀулакхех.

Официальни даннегӀа, Итале бола беш ах миллион совгӀа бераш да; нахаш еш, басараш хьекхаш, автомелхиний гӀончаш долаш, баьцадаараши сомий чуэцаш, гӀонказаш долаш, барашкен трактиpрашкен пхьегӀаш юлаш да уж. Амма, Флоренцерча берий дешаш дувцача суда председатели доктора Джанпеола Меуччина хетачох, иийса хилийтара из цифра кӀезигагӀа йоаккхе а шозза совъликха езаш да гӀулакх. Иштта ваннеле ний цо «Доменики дель корьере» яхача журнала корреспондентага: «Уж миллион да, хӀаьта вайна эхь хета дезаш хӀама а да из. Инстеанкхаза аргйоацача школе дешаш вӀаьц 30 процент дола бераш, хӀаьта цу даннеша хаьдда йола уйлаш а яйт вайга. Бераш — из вай кхоане я, хӀаьта вай царех миллионаш лараш моцалла доатт е ца далара болх бе безаш хулийт...»

Кхы дашха ца эшаш да уж дешаш. Уж духхьал Италена доагӀаш хинна а Ӏац Малхбузен кхыча дукхача мехкашта а доагӀаш да. Духха ха йоацаш Риме хиннача Берий бокъонаш хьаллацара йолча журналистий Европейски клуба заседане белгалдаьхача бесса, 60 миллион совгӀа долча берех пайда эц дунен тӀа дарегӀча балха низа хьисапе, цу даькъе США, Япони, Греци а йолаш.

Г. БАУТДИНОВ,
АПН соб. корр, берий бокъонаш хьаллацара йолча журналистий Европейски клуба член.

Рим.

Космически тохкамаш

ХАЛКЪА БОАХАМЕИ ӀИЛМАИ ГӀУЛАКХА — 175 ДИЙНАХЬЕИ БУСИ КОСМОСЕ

ИӀаьхъалларга диллача рекордни хинна аргӀанара орбитальни экспедици чакхъялара хетаяьча пресс-конференце журналисташа космосе баха бӀаьхбеннарашка Владимир Ляховгеи Валерий Рюминген даьча хаттарех цаӀ психологически тардалара проблемаца дувзаденна дар. Боккъалдар аьлча, атта дац цӀенна меттел лаьттанна а тайна, цхьанна а хӀаманца бувзам боацача ара цхьана ах шу доаккхаш шин сагo юкъера гӀулакхаш цхьаккха а конфликт йоацаш хинна хилар кхетаде. Жоп душ Владимир Ляхова нийса аьлар:

— Лаьтта эгара комфортнегӀа долча хьалашна ах шу доаккхаш эгара кхоачарагӀа волча сагаца — сесагаца а хургда юкъ-юкъе къовсамаш. Тхона юкъе а наттай васаш. Амма психологически цхьана ца тардалара проблема нийсъеннаяц. Оаха цига яьккха ха кӀезига хиларах хила a мег из? ХӀаьта бегаш а боацаш аьлча, орбите балхаш дара тхона чӀоагӀа гӀо дир лаьттан тӀа долаш тхо вӀаши сий деш хиина хиларо, тхона юкъе лаьттача моллагӀа новкъосташта юкъе хулараш санна а доацаш, боккъонца долча, дикача везараштa юкъе хулараш санна долча гӀулакхаш. Цига яьккхача еррига хана цӀаккха а ше къаьстта хӀама дӀа хайлаьац тхоах сar, малагӀа хӀама деш воаллар мел гоаш хилча а. ТӀаккха мукъачо цу хана дуа хӀама дӀоахдора, истола тӀа Ӏоттадора, вож йистеваллалца хьежаш вагӀар.

Хетаргахьа, царна юкъе латтача дикача доттагӀий гӀулакхаша а дикка гӀо даь хила деза космонавташта аттa ца хинна программа йиза кхоачашъяра, цу космически марафона деррига 175 ди эгара дикагӀча тайпара чакхдаккхара. БӀаьш йола организацешн предприятешн яр Лаьттан тӀа орбитера информаци ярга хьежаш, хӀаьта хӀанз укх сахьате а кӀезига балхаш де дезаш экспедице хиннача хана Ӏочутийнна сведенеш къоастаяра. Иштта, «Салют-6» тӀарча кхоалагӀча экспедицега кхаьчад лаьттан тӀехен Дунен океана акваторен 100 миллион квадратни километр йолча моттига 6000 сурт. Орбитера даьхача эмашен суртешен торо хулийт лоархӀаме халкъа боахама проблемаш къестае, къоасттадаь аьлча, севооборота планаш кхоачаш миштa ю хьожаш бӀарг кхабе, е яьш йола коррективаш ханнахьа е. йоккхача районий масштабе юртбоахама культурай хьувкъама эффективни прогноз е.

Ситуаци шер-шера хувцалуча, ший декхача районий карташ уеттадеча, форда точенеши Дунен океана биопродуктивности тохкача дикка новкъостал ду космически сурташа. ХӀанз сигала бахача хана а белгалдаьккхад планктон — чӀаьарий дагӀенаш космосера лакха эффективность а йолаш зе йиш хилар.

Боккха пайда боал орбитера деча эмех минеральни гидроресурсай мах беча. Космонавташта даладехар шоаш орбитера Лаьтта хоаш Ӏочубар бедьни доланн йоеза латте цӀи аргӀанара го бокхаш яйна яла йоаллаш бӀаргайича шоаш мел гӀадбахар.

Практически хьахвекхад йаьхкача хана лаьрхӀа йолча космически экспедице халкъа боахама хоалуш бола пайда беш а дарегӀа доала орбитальни балхаш шоашна дӀадолар юхаметтаоттадарга доалаш а хилар. Амма прикладной космонавтика дегӀаухаш латт, кхетадеш да, фундаментальни Ӏилмай декхараш къеста ца деш эгара чотах а доацаш. Цу тайпарча тохкамашта юкъедолх хьалхарча аргӀанна «Салют-6» тӀа духхьашка лаьттана гаргарча орбите яьхача уникальни приборий — субмиллиметрови телескопа БСТ-1М (кӀага диаметр 1,5 метр йолча рефлектора), антенни диаметр 10 метр йолча космически радиотелескопа — гӀонца ду астрофизически зеваш. Шийн лаьттарча вешийта Крыме хьанйча РТ-70 яхача радиотелескопаца цхьана космически радиотелескопаз хиннай Дунен тӀа цӀаккха а бӀаргайоваза йола инструмент — телескопаш вӀаши эгара гаьнъяьннача хана база лаьттан диаметрал совйоллаш а. хӀаьта цо къоастадара торо чӀоагӀа лакхьеш а йола интерферометр.

Орбитальни тохкамаш хиннача хана Кердача техникo хьахьехкад ше совдика хилар.

КӀезига гӀулакхаш даьдад Владимир Ляховеи Валерий Рюминен вай ханарча космонавтика дхьаьккха перспективни даькъе а — орбитерча технологически эксперименташка. Цу даькъа чулоагӀа кристаллаш кхедар, электроплавка, оптически кӀага тӀехдӀена образецаш доалалар. Тахан оттаде йиш я орбите лаьттан гравитаце хьалашка хьае йиш йоаца маьхера продукци арадецилга Ӏаладе йиш хургйола уникальни предприятеш хьальяра дош. Технически экспериментаиш ю космосе социалистически мехкашкарчен Францерчен специалисташа ейтьаьча программе а.

«Салют-6» тӀарча кхоалагӀча экспедице космонавтий керда профессеш Ӏоаме я йийзар. Полет йоласнача ханехьа дика лоархӀабир уж станце борта тӀа де дийнача шеррача серий ремонтно-профилактически балхех, кхоачашдир космически «кхуврий» геттара специфически функцеш, хийцар чоалханеча оборудоване блокаш. ДӀахо дихьад, дикка толам а болаш, лаьттан тӀа боацача докарий профессеш нараераелга а. Ляховеи Рюминей дийзар кхаь «Прогрессон» цхьан транспортни кемой хьалхоачабиь 4538 килограмм бола жухь станце борта тӀа вӀатӀаяца. ХӀаьта из гӀулакх хьалхарчул дукха сихагӀа а дир. Укхаза дика гӀо дир эшийзир эстафето: хьалхагӀа цига йӀаьхача хана яхача экспедицешка дакъа доацаш хинараша шерга дӀабовзийтар дозал доацача хьалашка мовхьаш Ӏозахара опыт.

Цу марафонски полета эгара къаьтагӀа йола собмти ерхӀ космонавташен специалисташен экспедице тӀеххьара цӀира доаккхаш штатаца доацаш чакхдаьнкха космосе дӀараболлар. Дага а доацаш итт метр йӀаьхача радиотелескопа антенна ше лаьца стыковочни узел дӀахеца «ца тиграх» станци дӀахо йолаш хиларен дешах фу хургда ца ховш эгадар гӀулакх. Шакхе а космонавт космосе дӀаараваьлар: Валерий Рюмина, човаш а лаьца, станце арарча оагӀонца гӀолла дӀавахa моразгӀаца дӀатоссадена хинна антеннах доахна дьшиэсаьрташ хӀа а тийда хӀатеттар из. Владимир Ляхов новкъост хьалалаца вар. Цхьа сахьати 23 минути дӀалаьцар цу программаца доацача араваларо, дукха хӀама па эшаш лаьттанна гоцахьа го бакхал ка яр из.

Академика Олег Газенкос белгалъяьккхар тамаше парадокс: полет йолача а уж лаьттан хьалашка боалча а хана космонавтий унахцӀеноех дола хьоккамаш дар космосе яьккха ка сов ме йоал талха ца талхарал совгӀа, дикка тоалуш хинна хилар. Иштта, космонавт Рюмина доза экспедице хиннача хана вӀалла тӀера я даьккидаш, шинна а космонавта полет хиначул тӀеххьагӀара деррига типични хувцамаш хила йоагӀаш йолча нормал тӀехдаьннадац. Из, бакъдар аьлча, полет хилале хьалхагӀа а из чакдъяллалца йолча хана а шоай болх дика лелабаьча медикашта карагӀдаьнна хӀама да. Амма форма дика хилийтара дукха къахьийгад космонавташа а. Цхьанкха а хӀама толха ца деш лораша мел яхар а деш. Цкъаза медикаша лийрхӀачул интенсивнегӀа а еш, хӀара дийнахьа шишша сахьата яьча физически упражнешешта (велоэргометра тӀа, ца соццаш боддаш болча новкъа экспандераца) шоай гӀулакх дир.

Л. СТАРОСЕЛЬСКИЙ,
АПН Ӏилма обозреватель.

Хозадар— вайна юкъе

Іадама къайленаш дукха я. КІорга а я уж. Амма яц уж саг лоархІа ца веш, мичча бесса яьнна а цунна гуча ца йоалаш.

Къьасттача цІагІа жиІниге латт нишкап. ЦІилсторгий пашнаш миссел хургйолча кІошилгашка цкьашена тара шоллагІа бар боацаш, бІарг тІа ца отташ дола деза ккерий дадар. Сатем бадар са уж сайга довза я, довзийташ хьакьоккхалца. Безам бар уж сихагІа бе дохка, царна тІагІолла кулг хьакха.

— Аз цІи а йоакххаш, дІахьокх хьога, — аьлар цІен дас.

Фауд Владимир Николаевич коллекционер вола шийттех шу да. Урале, Березовски месторождене инженер волаш дезача ккерий дика коллекци вІишкгІкхийтар цуи. ЧІоагІа безам бар цун шийна езаепнача, ше каранйцача професс хозагІа йола оагІонаш гучаяхи.

Цхьа шу таррга ка мара яц Владимир Николаевич Наурски районе «Советская Россия» яхача винсовхоже инженер волаш болх беш вола.

— Айса инструментацца лаьттагІара хьадоахаш саннтоам ца хулс а, новкъосташа сайна совгІата цхьацца минерал дайтача хоза хет сона, — йоах Владимир Николаевича.

Цун коллекцева юкъе я массе тайпа хрустале. ЦІе, баьццара, сигала бесси.

— Лаьттан онле тІа 500 тайпа хрусталь я, — дувц коллекционера дІахо. — ХІаране шийі бесаге, хьадаьнкхача моттигита хьежжя ше-ший цІи хул.

Ший тайлара яр хрусталь. Урс хьенхаш хьайича санна яр цун фигураш. ХІара фигура параллельни оагІонаш яр.

ДІахо сона байра 162 метр кІоаргачара лаьттах баьккха аметист. Из шакъа бесса бар. Дукха дар укказа култа хьалъайдеш хало дола калцидаш, сульфидаш, «циска бІарг» яха хрусталь, малахит. Цар мах баь саг варгвоацаш хоза хІамаш дар сона дайкараш. Лелаш цадар сапфираш, александриташ, топазаш, янтарь.

Ший коллекцега хьажа венача дувца дукха хІамаш да Владимир Николаевича.

Б. ГОМКОРТИЕВА.

ТІеххьарча шерашка дикка хоалуш ирганьнкай город Грозный — Нохч-ГІалгІайчен столица, тоаьйй цун улицаш, скевераш, паркаш. Къьастта чІоагІа теркам тІабохийташ керда дукха отажаш йола цІенош хьалдеш. Козъеш латт городе керттеръярех йола Ленина цІерагІа улица.

Укх деношка хьайийлай цу улицагІа хьалдаь даьннача дукха этажаш йолча цІеноех йоалла гастрономически тика.

СУРТА ТІА: керда хьайийллача № 18 йолча гастрономически тика цхьан отдела чу.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ИЙС ШУ ДАЬННА СТУДЕНТ

Укх шера Москохара университете событи я: механико-математически факультете дешаш хурга ийс шу даьнна студент Джалал Саяд. Афганистана правительства лаьрхІад кІаьнк дІахо деша СССР вайта аьнна (юкъерча школа программа цхьан шера чакхъьйилай цо).

Джалал Советски Союзе веха университете дешаш хургволча цкай даьца Керим Саидаца. ХІанз шаьккъ а подготовительни отделене эрсий мотт Іомабеш ба уж.

Хьехархочуна З. А. Черепановаца цхьан беттан ах беттан эрсий мотт Іомабеш занятеш яьнул тІехьагІа шийга хаьттар дика кхетада а хаттара жоп дала а хаьккнав Джалал. Цул совгІа хоста-вяста даьна новкъостал а ду цо мотт Іомабича. Юкъьанца занятеш с тала хулар. ТІаьхьа хийцар дешара система, ларде лаьцар математика учебник. Цул тІехьагІа гІулакх тоаделар.

«Сентябрен октябрен студент Джалал Саид дІахо эрсий мотт шаьрбеш хурга, — йоах механо-математически факультета интернациональни балха волча декана заместитела В. Б. Кудрявцева. ТІехьагІа тха деканате лаьрххІа цунна шийна кийчъьича индивидуальни программагІа дешаш воалургва из. Цу программана юкъе йоагІа спарглола лекциш, группе ергйола практически занятеш, цо ше дергдола балхаш».

СУРТА ТІА: Джалал ший даьца юридически факультета 1-ча курса студентаца Карим Саидаца Московски университета библиотеке балх беш ба.

Н. ЗОТИНА сурт.

ТАСС фотохроника.

ФИЛЬМА ПРЕМЬЕРА

Укх деношка «Юбилейный» яхача кинотеатре «Кхы ерзаш ма йий аьнна белгалонаш яц» яхача шин серй йолча художественно-публицистически фильма премьера тудаш вІашагІкхетар хилар. Ф. Э. Дзержински революционни болх болабалара хетадаь да фильм.

Журналистий союза член волча. Нохч-ГІалгІай радио корреспондента А. А. Фешкос дийнар фильма сценарий ишта хьахенай, режиссерах, керттера ролаш ловзаеларех лаьца.

МВД сотрудника, милице воккхагІволча лейтенанта С. Ф. Сатаровас хьехараштта довзийтар Ф. Э. Дзержински Ерригроссийски чрезвычайни комиссе председатель волаш контрреволюцеца, спекулянташца къовсам лоаттабеш, хІьата тІа да воацаш дисача бераша бьача белах.

Цу вІашагІкхетаре дакъа лоацаш бар вай республика милице ветеранаш Н. И. Жарков, Н. Ф. Будков, СССР почетни чекист Т. Л. Ласясев.

МУЗЫКА БЗАЧАРНА

Дунен халкъаштта юкъерча музыка Денна хетаь дукха тайп-тайпара мероприятеш дІайихьай вай республике гІолла. Шоай дикагІа йола произведенеш йовзийтар профессиональни а самодеятельни а музыкальни коллективаша. Цул совгІа тематически лекцеш ешаш, беседаш еш, композиторашца вІашагІкхетараш даьд музыка пропагандисташа.

Царех цаІ я шачахьалкхен филармоне симфонически оркестр. 130 концертал дукхагІа лу цо хІара шера. Юрташкарча культура ЦІеношка, паркашка дика йовзаш я из творчески коллектив. Цун репертуара юкъе йоагІа классически эрсий, советски, доазол арахьарча а композиторий произведенеш. Кънабеседа Кавказа автономни республикай композиторий музыка чуйоагІа концерташ лущ я хІанз симфонически оркестр.

ЦИРК

БЕРРИГА ХЬАЬШИЙ ВАЙЦИГА

Укх шера советски цирка 60 шу даьннад. Тахан вай мехка а доазол дехьа а советски цирка искусство ца бовзаш моттиг яц. Франце, ФРГ, Австрале, Японе, США, кхыча дукхача мехкашка бокхачабезамца тІаэц вай артисташ. ХІара сарахьа вай мехка 100 эзар зритель хул безамеча цирковой искусствага хьожаш.

ПхелагІча октябре грозненски цирко ший аргІан сезон хьаелл. Цуница дувладеша массехк хаттар дир оаха цирка директорага лон. Газалоев Юнус Якубовичига:

— Юнус Якубович, михта кийчденнад грозненски цирк юбилейни сезона?

— Дукха къахьийгад цирка коллективо юбилейни сезона кийчдалара. Тоа а яь кийчъяьй цирка фасад, коа а достам баьб. Хьалха зрителаша бехкаш лоахар тхоах коа Іохоиша гІандаш дац, яхаш. Бакъдар аьлча, уж оттаде дезаш хиннараш цирка здания хьалъаь гІишлонхой бар. ПхелагІа шу да уж оттадаь ца боалаш лела. Оахоц хьа а даь, хоза басар а хьекха тхъаь атт гІанд оттадаьд оаха здания гонахьа гІолла. Иштта, чухьнахьа а витринашта гонахьа гІолла а хІаьзара форма йола гІандаш оттадаьд. Цирке баьхкарий сапаргІате хургдолаш зрительни зале, фойе йоккха ремонт яьй укх шера. Советски цирка 60 шера ярагІдаьнарш дувцаш фойе фотовитрина, цІеча уголоке стенд яьй.

Октябрь бетта сезон хьайийллача цирка артистий къахьегана коллективашца. Советски Эсара біухоиша творчески вІашагІкхетар хургда. Иштта, товрабаьреш чакхбуерда города улицашка гІолла. Советски цирка 60 шу дизара хетаьде лерхІачун мероприятей бІарча комплекс оттаьй оаха.

— Юбилейни сезона хьалхарча программе фу гургда вай республикерча хьажархошта?

— Вайцига йоагІа дунен халкъашта юкъера программа. «Интерцирк» дахьа лоацаш ба Советски Союза, Венгре, Болгаре, Румыние, Вьетнама артисташ. Цирков искусства массайола жанреш чулоац программо. Массехк белгалъянза бераш ба са. Вай республике бахача наха раьзе а болаш тІаьц говрабаьреш а говрий спорт а. Царна дикахетар дерга аьнна хет сона Л. Волковас хьокхача Іомаяь говраш йолча номерах. Декал, майрал, эхаш ишаш я артиста Лукача (ВНР) кулгалду акробатий, артиста Тинь Нгуен Тхая (ДРВ) кулгалду ворданган болча эквилибристий номераш. Хьажархоша безаме гІаьцаш я артистий Сегваре (СРВ) кулгалду «Музыкальни эксцентрикаш» яха номер а. Шин даькъах латтача программе дукха я сакъердаме номераш, ерригаш дагара яь а варгвоац.

— ХІаьта клоунаш?

— Уж ца хилча-м цирк а мичад из! Хьажархой сатохдолийтаргдац бовзаш болча клоунаша — Шестаков Игорея Гоглев Владимирен. Цирковни представлени чакхьдаллалца маленка тІа хургба уж.

Советски цирка 60 шу далар дунен халкъашта юкъерча берий шераца нийсденнад. Сенца гІадъдугаргда оаш цирков искусствана къахьетта тІера дараш?

— Тха эгтара хьамсарагІа бола хьажархой — бераш да. Дунхача хала дене цирках тадакц традаце а йолаш хьадоагІа берий каникулаш йолча хана царна лаьрххІа программа кийчъелга. Цу гІулакха тхо а да чІоагІа кийчлуш. Ноябрь бетта берий школьни каникулаш йолча хана духхьал царна лаьрхІа программа оттаергья оаха.

— Юрта бахача къахьегамхошта малагІа культурни гІулакхаш де дергІ оаш?

— Юрта бахача къахьегамхошта культурни гІулакхаш дарах бола КПСС ЦК сонам кхоачаш а беш, лаьрххІа мероприятеш оттаьй оаха. Районашкарча предприятешка, организацешка, дешара заведенешка болх беш болча наьха билеташ яйде г. Грозне ухаш ха йоае саргйоацаш уполномоченеш ухийт оаха юрташка. Цул совгІа, шоай транспорт йоацача предприятешка, школашка, профессионально-технически училищашка хьажархой цирке хьакхувала а представлени чакхъялча юха цІанхувла а транспорт ухийт. Цу гІулакха договор да тха экскурсионно-туристически иинь бара бюроца дань.

Цирковни искусство наха дукхагІа йовзийта, цунах безам боллийта реклама вІашагІехьаьнкха Іац тхо. Таланта йола арена говзанчаш, кагирхой шоаш а хул колхозашка, совхозашка, промышленни предприятешка, дешара заведенешка базе. Иштта, артисташ хинаб Наьсаре. Грозненски района «Родина» яхача совхозе, Шалински районе, город Грознерча дукхача предприятешка.

Интервью дІаяр **М. Б. ЦИЦКИЕВ.**

ТЕЛЕВИДЕНИ

4 октябрь.

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — «Волга-Волга» яха художественни фильм.
10.45 — «Кинооашкъбара клуб». Иистеньачо — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Документальни фильмай программа (ГДР).
15.45 — «Шахматии школа».
16.15 — «Къьнара маршани вальсаши». Фильм-концерт.
17.00 — «КхоаллагІа истина», «Вай советски вахара хьисап» яхача телевизионни фильмай Еррисоюзни фестивала фильм-призер.
17.30 — «Орленок» яхача телестуде концертни зал.
18.00 — «Марксизм ленински университет». «Дерриге а сага дукхье».
18.30 — «ХІара сурта тІа — малх».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Космически трассех тІа». Концерт.
19.20 — Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.45 — Л. Бетховена произведенеш оттадаь концерт. Консерваторе Йоккхача залера передача. Перерывех — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — «Вай беш».
8.40, 9.45 — Зоологи. 7-гІа класс.
9.05 — Вольфганг-Амадей Моцарт. ШоллагІа передача.
10.10, 14.10 — Испански мотт.
10.40, 11.40 — Астрономи. 10-гІа класс.
11.10 — ПТУ дешархошта. Физика.

Студенташта-заочникашта.

12.10 — Лакхера математика. ШоллагІа курс.
13.20 — Іилмаи коммунизма предмет.
14.40 — «Ха, довза». Къанача техникашта йола передача.
15.25 — Экран — лора.
16.25 — Джек Лондон. Вахарен кхоллаленц оагІонаш.
17.15 — «Иван Хабаров» яха телевизионни фильм.
17.30 — Учителя денга. «Хьона йьй гІулакх дезь». Хьехархочух М. Н. Медведевайх йола телеочерк (нохчий меттала).
17.40 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.00 — Концерт.
19.00 — Хоккейх йола СССР-а чемпионат. «Крылья Советов» — «Спартак». В. И. Ленина цІерагІча Центральни стадиона спорта Дворцера трансляци. Перерыве — «Байса давкъьа вийла шун, бераш!».
21.00 — Документальни фильмай программа.
21.45 — Доазол дехьарча фильма экран. «Ха тІара каникулаш» яха телевизионни художественни фильм (ГДР).

5 октябрь.

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — Іуйранара гимнастика.
9.15 — «Шоаш дола моттиг хьайовзийта, зурманчаш!»
9.45 — Художественни фильм. Истедаьча — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Телевизионни документальни фильм.
15.30 — «Къамаьл де хьех оаха цо». Даькъалоацаш ба историзи обществоведенеш йола передачей дІахьош бола юридически Іилмай доктор Г. Х. Шахпаларов, исторически Іилмай доктор С. О. Шмидт, исторически Іилмай кандидат К. Н. Торнянский.
16.20 — Эрсий халкъа хора концерт.
16.45 — «Москвам москвичашин».
17.15 — Изобразительни искусства лакъе СССР-а Пачхьалкхен преме къахьара».
17.45 — «Къонахчар адресаш».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — Германски Демократически Республика кьхьина 30 шу дизарга. ГДР телевидене программа.
21.00 — «Ха».
21.45 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. Перерыве — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.
23.40 — «Сайранара серенади». ГДР передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — Іилма-популярни фильмай программа.
8.40; 9.30 — Природоведени. 2-гІа класс.
9.00 — «А. С. Макаренко — Хьехархо, йоазонхо, саг».
10.10; 14.15 — Английски мотт.
10.40, 11.40 — Ашараш. 4-гІа класс. Эрсий халкъа илли.
11.10 — ПТУ дешархошта. Астрономи. Студенташта-заочникашта.
12.10 — Лакхера математика. 1-гІа курс.
13.25 — Советски право. Халкъа депутатий Совет.
14.45 — Художественни фильм.
16.20 — Хьа ленински библиотека. «Материализм эмпириокритицизм». ШоллагІа передача.
16.50 — Іилма-популярни фильм.
17.00 — Э. Межелайтиса поэзи. Экран — хьехархочо.
17.30 — Советски пачхьалкхен правах лараш. 8-гІа класс. Советски общества политически система. ШоллагІа передача.
18.05 — «Тамашина кхо бесе».
18.20 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.40 — «Советски Конституци аьнна кІант». Беседа (нохчий меттала).
18.58 — «Керттера гІоала хьалбеча», ЭЛОУ-АВТ бола бе фильм.
19.30 — Мультфильм.
19.40 — «Унакцінно» (гІалгІай меттала).
20.10 — Хоамаш, реклама.
20.15 — «Кинозрителя спутник».
20.30 — «Портрет» яха телевизионни документальни фильм.
21.00 — Иале оал УССР халкъа артистка Е. Колесник.
21.45 — «Декабрь» яха телевизионни художественни фильм.

РАДИО

4 октябрь.

6.40 — «Юрт гІулакхаш, арабахараш» (гІалгІай меттала).
6.55 — Ашараш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.22 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.22 — Хоалара ритмаш (гІалгІай меттала).
8.40 — «Шоана, хьалкх!» Радиожурнал (нохчий меттала).
9.10 — «СелаІад». Радиовыпуск (эрсий меттала).
9.45 — «Кулгалдара исказеш тоаяр — хІара коллективна дахар да». Беседа (гІалгІай меттала).
10.00 — Передачай программе хаоттамах бола хоамаш (эрсий меттала).
10.01 — «Нохч-гІалгІайчен спортивни дахар» (эрсий меттала).
10.30 — «Патриот» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).
10.45 — Берех лаьца боаккхий баракта. «Къахьегамцара безам». Беседа (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

5 октябрь.

6.40 — «Юртара Іуйре» (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.30 — «Ленинан бахь» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Малице балхлой, шоаьай концерт» (нохчий меттала).
8.50 — Социалистически дневник (эрсий меттала).
9.15 — «Шевар декахача заводе коллективе». Репортаж (нохчий меттала).
9.30 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).
9.50 — Музыка.
10.00 — Передачай программе хаоттамах бола хоамаш (эрсий меттала).
10.01 — «Ферма цІена уголане» (нохчий меттала).
10.15 — «Белхлой вахар». Радиогазета (эрсий меттала).
10.40 — Халкъа музыка (гІалгІай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

1980 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛЕ

Газета язлу бузбана ерригача отделенешка а промышленноста предприятешкарча, транспорта, гІишлошъеча организацешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча испайовзуш поржадеш общественни уполномоченешка а гІоала.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиг; ях бетта — 1 сом 56 кепиг.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

Хаоттам

Тахан республике гІоллен Грозней хувцалуш моржаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 8—13, Грознe 10—13 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана моржаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгІо догІа а делхаш, оахам тІа кІезиг-дукха иис йилла а йолаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —1+4, дийнахьа +8+13 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Кхетам балари образовании

ПХЕЛАГІЧА КЛАССЕРА ТЕОРЕТИК

— ЧІоагІа дегайоахкаш ва со хІана кваэараш, — аьлар соца къамаьл деш хиннача. Цу сахьате дехке ваьлар со айса диктофон хьа ца ийца: хІанзарча хьнарча астрофизиках йола са знанеш геттара кІезига яр. Цхьабакъда, со аьа йиш волаш ва, квазараш оала седкъашта а газови цехна а тара йола сигалара объекташ Вселенне эгтара тамашийнагІа йолча феноменех цаІ я аьнна. Соца къамаьл даьчо дийцачох, цар гІулакхех кхета хала да.

— Квазараша луча сердалон интенсивность цхьаккха дича а уж коллапсировать ца дича, вешта аьлча, тІаозара нико еш йола действи бахьан долаш катастрофически сиха хобалланза яргйоацаш Іелаьмате йоккха я. Цхьабакъда, из хилац...

Селла тамашийнача факто, мукІарло ду аз, кІезигагІа цецваьккхар со, цунах хоам баьча саго шечул. Сона хьалхашка Іохайна вагІар доккхий сайна бІаргаш а долаш вола безаме, нера чо бола кІаьнк. Дима Цуранов, иштта я цун цІи, Ленинградерча № 232 йолча школе дешавагІа. ШоллагІча классе волаш цхьа дилзахи гергача пеналази цо хьайир, цо яхачох, турмалал пюзза низ болашагІа йола телескоп. ХІанз из дага ва кхы а низ болашагІа йола прибор хьае.

Фу бахьан долаш да Димайна астрономи сел хозъялар?

— Бера хана (!) астрономех дола массехк книжка дийшадар аз, цудухьа хозъеннад сона из. ЦІеча смещене гІолла квазараштех Лаьттанех юкъера юкъ мелдай хара астроном - теоретик хила безам ба са.

ЧІоагІа цецваьнна се волашехьа а, со кІаьнка дуцатох башха дош хеташ вацар, цудухьа «кийнараша деш дола» хаттар а даь аз вохаве велар со.

— ТІаккха, нагахьа санна квазараш йолча хье хьалхтоачача хана, кхыбараша цар къайленаш яьшка хуле?

— Ахіе, иштта а хила тарлуш да. — аьна жон делар Димас цІенкашта. Вер хиларах тарра ше цІенача дагара хиннадаь теркалданзар цо са къамаьл къайлагІа нуи доагІаш хилар. Са хІилла а чакхъяланзар, хІана аьлча, цо яьча кхыча заявлене геттера ама ваьнкхар со:

— Ай Іалам-и бух боацаш ма дий. Керда деккараш ма увттай хьалхашка. Масала, седкъашка кхачара полеташ ча хава седкъий гравитацеш расчеташ е езаргья...

Цу тІа чакхдаьлар тха къамаьл, хІана аьлча кІаьнко математиках йолча лекце ваха веза ха хьатІакхвьчаяр.

Дима Цуранова санна кІигагІа цхьа саррахьа Ленинградски пачхахьалкхен университета аудиторешка хулаш 3000 совгІа школьник ва. Ерригача 15 факультете я укказа болх беш иштта «эІамига» факультеташ оалаш ярааш а. Царех хІара, факультете хьеж укх предметех цаІ: математика, химий, физика, биологи, философи, филологи, кхыдараш. Школьникашта лекцеш еш хьалхле лелаеча Іилмахоша, хІаьта семинарски лабораторни занятеш хьоначча преподавателаша, веспиранташа, студенташа кулгал а деш чакхьювл.

Ленинградски университето школьникашца бу болх дІаболабенна 30-ча шерашка математико-механически факультета Іилмахоша вІашагІъехкача математически олимпиадашкара. Цар де лийрхІар дир кагирхошта математика езаялктара эгтара дикагІа кхеташ бола школа йистйоанкхараш университете хьачу оазри. ТІехьагІа шер-шера хила йоласлар математически олимпиадаш, гІаккха цор ларда тІа вІашагІъеллар кхувийбоагІарий математически школа. Цу чу дешаш ба пхелагІча классе деша хьабола школьникаш.

— Тха бераш-и вундеркиндаш дац, царна юкъе дика кхетаж дараш кІезига деле а. Уж — берригаш а санна бола кІаьнкаш уж санна йола йиІигаш я. Амма, математика царна сакъердаме доаца Іилма а доацаш. Іалаьмате хозача хІамай дуне да, — йоах хьалхарча курсе деш школьникаца занятеш еш волча математико-механически факультета йиълагІча курса студента Леон Тер-Акопянца. Аз геттара раьза а волаш ладу бераншарe гІулакхаш, хІаьта сай знанеш царна дІа а лу. Цхьан хава преподаватель хила а тарлу сох, тІаккха соеа цакъардьа хІанзара практика...

Сого ший доІамагІа хьалацар — моллагІча дІадоладеча гІулакха вертеpa принцип. Математиний дерргІа преподавателаш - студенташ кхыча факультеташка а кхьчар. Из гІулакх леладу общественни дар санна университета комсомольски организаце. Энтузиасташ портта ба. Цудухьа «эІамагІча» факультетий общественни деканий торо я шоашта дикагІа хета кандидатураш херка.

«ЗІамигачо» университете ухараш керттерча даькъе лакхерча классай дешархой ба (бархІагІчен иттагІчен классашка дешаш бараш). Бакъда, берригаш а бац уж итт шу даьнна Дима санна зІамига болиш денз Іилма фанатикаш. Цхьабакъда, дердайнараш бац царна юкъе. ХІанзарча хала ра школьни программаш дикка чалхаве а цІагІа яь йоккха кийчо эшаш а я. Цудухьа школера а цІагІара а занятеш яьначул тІехьагІа Іилма Іомаде ухаш бола кІаьнкаш йиІигаш, яла бокъо а йолаш Іилма тІехьахлета нах ба аьа. йиш йолаш ба, хІана аьлча университете царна довзийта хІамаш школьни курса гома чу хоаш дац.

Ленинграда гонахьарча зІамигача городашкарчен юрташкарчен школьникашта университета администраце шер-шера ю ахкавара «математически» лагерь. Цул совгІа, университете я математически физикей кІоаргга Іомаеш йола школа-интернат.

Юкъерча школашка массанена мах боацаш образовани луш хилар бахьан долаш лакхъю вузашка деша дІачуболхаш школа яьнкхарашта хула конкуренци. ХІаьта йиш ийаьон «конкурс йолаш лаьача баллех абитуриент ше лаьцача новкъа ваха кийча хилар хьагойта бокъонца дола объективни тьокхамаш лархІа? Практико тешал ду цу тайпара торо ца хилара. КІезига яц деша волаьлалехьа дешара а херкача специальноста а даькъе хургда аьнна хийттараш долаш дараш вІашагІкхеташ ца хилараx вуза студенташ дешара дІабувлаш моттигаш.

Цу тайпара ситуацеш практически нийслац «зІамигачо» университета ладувгІарашта, — йоах цун общественни ректора Надежда Скоромкинас. — Шоай уйлаш торонаш йовзара хьалхара этап тхацига чакхйоаких школьникаша. Тхона вІалла новкъа а хилац царех ахаш гарга бараша Ленинградски университете деша хоаша а ца гІорташ. кхыча вузашка деш ухаш хилар. Тха дених «Тешаме боаца нах ма могта кІезигагІа, хІамах кхетаж а дешара тІахувш а бараш ма хулда дукхагІа».

Александр **ТУРУНДАЕВСКИЙ** (АПН).

ЦХЬАНА НИЗ ТІАУХИЙТАШ

«Беларусь» яхача В. И. Ленина цІерагІча Мински производственни объединене дешалах йола 200 эзар совгІа трактор я доазол дехьарча пачхахьалкхенашка балхаш деш. Белорусски тракторашъераша эгтара хьалха шоай продукци яхийта пачхьалкхе яр Германски Демократически Республика. Из нийсделар 1949 шера. Советски Союзо немецки ахархошта эзар трактор енача хана.

Советски тракторий лакха мах бир ГДР лаьтта леладераша. Цар яхачох, «Беларусь» гІулакх кІезига эшаш я, хаоттама хьалаш башха къердаш яц, цуница цхьана балха тешаме а я.

Дукха ха йоацаш цу трактора дарда тІа мински заводе ГДР бараш а юкъе болаш хиннача СЭВ членаш долча массехк мехка специалисташа цхьана низаш тІа а ухийташ оттаьй керда модель — МТЗ-142. Трактор чакхъьйнай производственни тохкамех. Цунна юкъелхай дукха керда технически решенеш.

Къоастадаь аьлча, цунах ехкай ГДР, ПНР, ЧССР специалисташа кийчъяь узлаши системаш. Шоай тайпара болкаш йолча устройстваш низалаш къестадеча хьалхашкерча валох торо хулийт хувцаш йола юртбоахама нечалаш тІехьашна а хьалхашна а Іоохха.

Григорий КОЛОБОВ. (АПН).

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктокхама секретара — [redacted]; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех — 9-24-01; юрта бокхама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; [redacted] редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ02327. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5779.